

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ

Факультет управління

Кафедра публічного управління та митного адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр
за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

на тему: МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ
ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Виконав: студент групи ПУ24-1м
Спеціальність 281 «Публічне
управління та адміністрування»

Скляр Кирило Михайлович

Керівник: д.н.держ.упр., проф.

Івашова Людмила Миколаївна

Рецензент: професор кафедри
менеджменту, публічного
управління та адміністрування
ДДАБУ, д.н.держ.упр., проф.
Крушельницька Т.А.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Факультет / ННІ _____
Кафедра _____
Рівень вищої освіти _____
Спеціальність _____
Освітня програма _____

_____ управління _____
публічного управління та митного адміністрування
_____ магістр _____
281 Публічне управління та адміністрування
_____ Публічне управління та адміністрування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри публічного управління
та митного адміністрування

_____ / Антонова О. В. /
” _____ ” _____ 20 _____ року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
здобувачу вищої освіти**

_____ Скляру Кирилу Михайловичу _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Митно-тарифне регулювання як механізм зміцнення економічної безпеки держави .

керівник роботи д.н. держ. упр. Івашова Л.М. ,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затвержені наказом по УМСФ

від “24” листопада 2025 року № 977 кс

2.Строк подання здобувачем роботи на кафедру 6 січня 2026 р.

3. Вихідні дані до роботи: Закон України «Про митний тариф», Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», Закон України «Про державну митну службу», Митний кодекс України, Концепції, стратегії та дорожні карти з реформування митної справи, Постанови Кабінету міністрів України; Внутрішні накази, рекомендації, інструкції Державної митної служби України; Фактичні дані Міністерства фінансів України та митної статистики.

4. Зміст роботи (перелік питань для розробки) Сутність митного тарифу та його економічна природа, функції та роль митно-тарифного регулювання в забезпеченні економічної безпеки; аналіз законодавчих норм формування та застосування митного тарифу, а також вплив тарифного регулювання на ефективність ЗЕД, вивчення світового досвіду митно-тарифного регулювання ЗЕД та можливостей і його застосування в Україні, висвітлення шляхів удосконалення митно-тарифних інструментів на засадах цифровізації.

5. Перелік графічного матеріалу таблиці, діаграми, схеми, що ілюструють ключові аспекти дослідження

6. Дата видачі завдання 23 лютого 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи *	Строк виконання етапів роботи	Примітка
	Визначення теми кваліфікаційної роботи	23.02.25	
	Складання змісту роботи, оформлення та затвердження завдання	03.03.25	
	Опрацювання літературних джерел, нормативних документів	до 13.07.25	
	Збір та обробка статистичних і звітних даних	до 19.07.25	
	Проведення розрахунків та аналізу	до 31.08.25	
	Написання вступу	до 19.09.25	
	Написання розділу 1	до 10.11.25	
	Написання розділу 2	до 10.11.25	
	Апробація результатів дослідження	14.11.25	
	Написання розділу 3	до 12.12.2025	
	Підготовка висновків	до 17.12.25	
	Оформлення роботи	до 20.12.25	
	Подання на кафедру електронного варіанту роботи для перевірки на плагіат	до 25.12.25	
	Підготовка тексту доповіді і демонстраційного матеріалу	до 06.01.26	
	Подання на кафедру кваліфікаційної роботи	до 09.01.26	

Здобувач освіти

_____

(підпис)

Скляр К.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

_____

(підпис)

Івашова Л.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Скляр К. Митно-тарифне регулювання як механізм зміцнення економічної безпеки держави.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Університет митної справи та фінансів, Дніпро, 2025.

Метою магістерської роботи є дослідження митно-тарифного регулювання як механізму зміцнення економічної безпеки держави, аналіз ефективності тарифних та нетарифних інструментів державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність України та визначення шляхів удосконалення митного адміністрування.

У роботі розглянуто сутність, принципи та функції митно-тарифного регулювання, визначено його роль у забезпеченні економічної безпеки, захисті національного виробника та підтримці фінансової стабільності держави. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення митної політики, основні інструменти тарифного та нетарифного регулювання, систему митного контролю та адміністрування. Особливу увагу приділено впливу міжнародних зобов'язань України та стандартів Європейського Союзу на трансформацію митної системи.

За результатами дослідження обґрунтовано напрями вдосконалення митно-тарифного регулювання, серед яких підвищення ефективності митного адміністрування, застосування сучасних інформаційних технологій, спрощення митних процедур, розвиток партнерських відносин між державою та бізнесом, забезпечення прозорості та стабільності регуляторного середовища.

Ключові слова: митно-тарифне регулювання, економічна безпека, державне регулювання, зовнішньоекономічна діяльність, митне адміністрування, міжнародна торгівля, євроінтеграція.

SUMMARY

Skliar K. Customs tariff regulation as a mechanism for strengthening the economic security of the state

Qualification work for the Master's degree in the specialty 281 "Public Administration and Management". University of Customs and Finance, Dnipro, 2025.

The purpose of the master's thesis is to study customs and tariff regulation as a mechanism for strengthening the economic security of the state, to analyze the effectiveness of tariff and non-tariff instruments of state influence on Ukraine's foreign economic activity, and to determine ways to improve customs administration.

The thesis examines the essence, principles, and functions of customs and tariff regulation, its role in ensuring economic security, protecting domestic producers, and maintaining financial stability. The legal framework of customs policy, the main tools of tariff and non-tariff regulation, and the system of customs control and administration are analyzed. Particular attention is paid to the impact of Ukraine's international obligations and European Union standards on the transformation of the customs system.

Based on the research results, directions for improving customs and tariff regulation are substantiated, including increasing the efficiency of customs administration, implementing modern information technologies, simplifying customs procedures, developing partnership relations between the state and business, and ensuring transparency and stability of the regulatory environment.

Key words: customs and tariff regulation, economic security, state regulation, foreign economic activity, customs administration, international trade, European integration.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	10
1.1. Сутність, цілі та функції митно-тарифного регулювання в умовах глобалізації та інтеграційних процесів	10
1.2. Класифікація інструментів митно-тарифної політики та їхня роль у захисті національного виробника та внутрішнього ринку	16
1.3. Митно-тарифне регулювання ЗЕД в контексті забезпечення економічної безпеки держави	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	31
2.1. Оцінка динаміки та структури застосування інструментів митно-тарифного регулювання в Україні на прикладі Південно-Східної митниці	31
2.2. Аналіз впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки	43
2.3. Досвід країн-партнерів у використанні захисних мит, тарифних квот та інших заходів митно-тарифного регулювання	52
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	63
3.1. Стратегічні пріоритети розвитку митно-тарифної політики України в умовах євроінтеграційних процесів з урахуванням зарубіжного досвіду	63
3.2. Перспективні напрями застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит як механізму захисту критично важливих галузей національної економіки	67

3.3. Удосконалення системи моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення митно-тарифного регулювання в умовах цифровізації	71
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	78
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку світової економіки митно-тарифне регулювання є ключовим механізмом забезпечення економічної безпеки держави, захисту національного виробника, регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) та інтеграції України у глобальний економічний простір. Воно формує стабільні умови для здійснення зовнішньоекономічних операцій, стимулює розвиток національних виробництв, сприяє залученню інвестицій та впровадженню сучасних технологій. Ефективність митно-тарифного регулювання значною мірою визначається прозорістю державних процедур, стабільністю законодавчої бази та відповідністю міжнародним і європейським стандартам.

Митна справа виступає головною інституційною ланкою реалізації державної політики у сфері ЗЕД, поєднуючи фіскальні, контрольні та регулятивні функції. Вона забезпечує справляння митних платежів, контроль за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон, захищає економічні інтереси держави та сприяє підтримці фінансової стабільності. Ефективність митного адміністрування прямо впливає на умови ведення бізнесу, інвестиційну привабливість держави та її міжнародний імідж.

Проблематика митно-тарифного регулювання та економічної безпеки тривалий час перебуває у центрі уваги провідних українських та зарубіжних науковців і практиків. Серед них варто відзначити І. Бережнюка, І. Гуцул, Ю. Іщук, І. Зоріана, М. Кушко, Л. Івашової, І. Квеліашвілі, Г. Коломієць, П. Пашка, Д. Приймаченка, Г. Разумей, М. Разумей, В. Ченцова та багатьох інших, які зробили вагомий внесок у дослідження економічних і безпекових аспектів митної справи. Практичний досвід та експертиза міжнародних фахівців, таких як І. Бабаєв (Азербайджан), Д. Віддоусон (Австралія), Л. Геллерт (Німеччина), А. Крастиньш (Латвія) та В. Чижович (Польща), а також экс-керівників митних служб А. Макаренка та Ю. Соловкова, є незамінними для формування стратегічних підходів до розвитку митної політики України в частині захисту економічної безпеки держави.

Актуальність дослідження визначається необхідністю вдосконалення системи митно-тарифного регулювання з метою зміцнення економічної безпеки України, цифровізації митних процедур, гармонізації законодавства з європейськими стандартами та забезпечення прозорості взаємодії між бізнесом і державними органами. Особливо важливим є адаптування регуляторних механізмів до вимог Митного кодексу ЄС, використання сучасних інформаційно-аналітичних інструментів та впровадження ефективних механізмів контролю, що дозволяють протидіяти контрабанді, тіньовому імпорту та іншим загрозам.

Метою роботи є комплексне дослідження митно-тарифного регулювання як механізму зміцнення економічної безпеки України, визначення проблем і викликів у цій сфері та розробка напрямів його удосконалення з урахуванням євроінтеграційних процесів і зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є система державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України.

Предметом дослідження виступають митно-тарифні інструменти та механізми державного регулювання ЗЕД у контексті зміцнення економічної безпеки.

Для досягнення поставленої мети у роботі вирішуються такі *завдання*:

- розкрити сутність, цілі та функції митно-тарифного регулювання в умовах глобалізації та інтеграційних процесів;
- класифікувати інструменти митно-тарифної політики та визначити їх роль у захисті національного виробника та внутрішнього ринку;
- охарактеризувати митно-тарифне регулювання ЗЕД у контексті забезпечення економічної безпеки держави;
- оцінити динаміку та структуру застосування митно-тарифних інструментів в Україні за останні 3–5 років;
- проаналізувати вплив чинної митно-тарифної політики на ключові показники економічної безпеки (імпортозалежність, стан платіжного балансу, наповнення бюджету);

- визначити основні проблеми та виклики, що створюють загрози економічній безпеці (контрабанда, тіньовий імпорт, неефективна тарифна сітка);
- узагальнити зарубіжний досвід застосування захисних мит, тарифних квот та інших заходів митно-тарифного регулювання;
- обґрунтувати стратегічні пріоритети розвитку митно-тарифної політики України, включаючи застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит;
- розробити пропозиції щодо удосконалення системи моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення митно-тарифного регулювання в умовах цифровізації.

Методологічну основу роботи складають загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція, порівняння) та спеціальні методи: системно-структурний, нормативно-правовий, порівняльно-аналітичний, статистичний та інституційний.

Наукова новизна полягає у комплексному підході до оцінки митно-тарифного регулювання як інструменту економічної безпеки, уточненні класифікації тарифних і нетарифних інструментів, а також розробці практичних рекомендацій щодо цифровізації митної системи та її гармонізації з нормами ЄС.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх застосування органами державної влади та митними органами для підвищення ефективності митного адміністрування, а також у навчальному процесі при викладанні дисциплін з державного управління, митної справи та міжнародної економіки.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Основний обсяг роботи становить 85 сторінок друкованого тексту, у тому числі в роботі міститься 8 таблиць та 6 рисунків. Список використаних джерел містить 69 найменувань, а також робота містить 3 додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

1.1 Сутність, цілі та функції митно-тарифного регулювання в умовах глобалізації та інтеграційних процесів

Митна справа виступає ключовим інструментом державного управління у сфері зовнішньоекономічних відносин, головною метою якого є захист національного ринку від небажаних зовнішніх впливів. У контексті зростання інтеграційних процесів у світовому господарстві, на розвиток та діяльність національних економічних систем накладаються нові вимоги, і держава відіграє вирішальну роль у формуванні та реалізації стратегії зовнішньої торгівлі.

Глобалізація та інформаційні технології є основними рушіями, що впливають на міжнародну економічну активність і роботу митних служб. Зменшення митних тарифів у багатьох країнах на тлі зростання обсягів торгівлі спричиняє збільшення адміністративних витрат на митні процедури. Це вимагає своєчасних заходів з оптимізації для зменшення витрат як для митних органів, так і для бізнесу, що підкреслює важливість митної справи у регулюванні міжнародної торгівлі, як зазначають зарубіжні експерти.

Козак Ю. Г., Притула Н. В., Єрмакова О. А. [22, с. 240] аналізували митні тарифи не лише як засіб регулювання цін, але і як інструмент стимулювання чи стримування зовнішньоекономічної активності.

Інші дослідники, такі як Будкін В. С. [5], Федосов В. М., Суторміна В. М. [50], Лук'яненко Д. Г., Білоус О. Г. [10], зосередили увагу на фіскальній ефективності митних тарифів, вказуючи на їхню здатність збільшувати доходи держави без шкоди для виробників і споживачів.

Важливий внесок зробили також Голинський Ю. О., Павелчак А. В. [12] та інші, які підкреслили роль митної політики у захисті внутрішнього ринку та розвитку національного виробництва.

Внесок іноземних вчених, які досліджували митно-тарифне регулювання у контексті глобальних економічних процесів, є значущим, оскільки їхні роботи допомагають Україні інтегруватися у світову економіку, зберігаючи при цьому національні інтереси. Ці дослідження є критично важливими для розуміння впливу митно-тарифного регулювання на економіку України.

З моменту проголошення незалежності у 1991 році, митно-тарифне регулювання ЗЕД стало пріоритетом національної економічної політики України. Фундаментальним документом для цього став Закон України "Про Єдиний митний тариф", ухвалений 5 лютого 1992 року [46].

Таблиця 1.1

Еволюція митно-тарифного регулювання в Україні (1991–1998)

Період	Характеристика та особливості політики
1991–1993 роки	Панував відносно вільний зовнішньоторговельний режим. Імпортні тарифи на більшість товарів становили 0–10%, з вищими ставками (15–30%) лише на обмежену кількість товарів. Максимальна ставка (50%) застосовувалася до алкоголю та тютюну. Рівень ввізного мита визначався ступенем обробки товару та економічною вигідністю. Товари з країн, що розвиваються, звільнялися від оподаткування, а імпорт з промислово розвинутих країн оподатковувався за пільговими ставками в рамках регіональних інтеграційних угод.
1994–1995 роки	Україна дотримувалася ліберальної політики щодо експорту та імпорту, але почала акцентувати увагу на стимулюванні експортної діяльності. У 1994 році скасували кількісні обмеження на експорт більшості товарів (за винятком тих, що підпадали під "добровільні" обмеження або особливий експортний режим для стратегічних товарів). Водночас, ставки ввізного мита були підвищені, особливо на високоліквідні та підакцизні товари. Це свідчило про фіскальну орієнтацію митної політики та її захисний характер щодо національного виробництва. Введення пільг для окремих учасників ЗЕД призвело до нерівних умов конкуренції на внутрішньому ринку [10]. У 1994 році було створено Митно-тарифну раду та прийнято першу постанову про зміну ставок, що знизило тарифи на енергоносії та сировину, заклавши основи для координованої митно-тарифної політики.
1996–1998 роки	Україна перейшла до більш протекціоністської політики, спрямованої на захист національних товаровиробників, особливо в контексті переговорів про вступ до СОТ. Була скасована національна система преференцій, а головною метою регулювання стала підтримка вітчизняного виробництва. Застосування пільг для деяких суб'єктів ЗЕД та активне використання режиму вільної торгівлі з країнами СНД і Балтії допомогли Україні визначити свою позицію, зробивши ставку на протекціонізм як відповідь на скорочення внутрішнього ринку та обсягів національного виробництва.

Джерело: сформовано автором на основі [6].

Наприкінці 1990-х років Україна активізувала реформування митної політики, адаптуючи її до стандартів СОТ. Це включало лібералізацію імпорту в рамках зобов'язань перед міжнародними фінансовими установами: були скасовані мінімальні митні ставки та зменшена кількість коригувань ввізних мит. При цьому митні ставки на сировину були знижені, а на готову продукцію вітчизняного виробництва - підвищені. Також, згідно з угодами з ЄС, відбулося зниження імпортних мит на текстиль.

На початку 2000-х років в Україні запровадили селективний протекціонізм. У межах переговорів з СОТ та ЄС загальний рівень імпортних тарифів було знижено, зокрема, максимальні ставки ввізного мита зменшилися до 25%, а на деякі товари легкої промисловості - до 0-17%. Також були змінені митні ставки на хімічну продукцію, сільськогосподарську техніку та товари широкого вжитку, а мита на текстиль та одяг знизилися відповідно до домовленостей з ЄС.

Переговори про вступ до ГАТТ/СОТ тривали з 1994 року і вимагали гармонізації національного законодавства. У 1996 році була затверджена Концепція трансформації митного тарифу [12], яка передбачала інтеграцію економіки у світову систему, зниження митних ставок та забезпечення стабільного розвитку. Основною метою було досягти середньозваженого рівня ввізного мита не більше 14%.

До 1996 року використовувалися лише адвалорні ставки, але пізніше були введені комбіновані та специфічні ставки. Це було зроблено для запобігання заниженню митної вартості товарів та імпорту низькоякісної продукції. Такий крок позитивно вплинув на підтримку національних виробників та захист внутрішнього ринку. Наразі основу ввізного мита становлять адвалорні ставки (79,8%). Специфічні (17,18%) та комбіновані (3,02%) ставки застосовуються до обмеженого переліку товарів, зокрема до підакцизних товарів та товарів з розділів I–IV Товарної класифікаційної схеми Єдиного митного тарифу. Ставки на сільськогосподарську продукцію, особливо на м'ясо та молочні продукти, є досить високими, іноді перевищуючи митну вартість, що надає торгівлі обмежувального характеру. За останні роки в Україні спостерігається зниження середнього рівня

оподатковування імпортом митом, що свідчить про перехід від помірної до більш відкритого торговельного режиму.

Митна справа виступає ключовим інструментом управління зовнішньоекономічною діяльністю. Вона визначається як система державних заходів для регулювання потоків товарів через кордони. Суть митно-тарифного регулювання полягає у використанні: антидемпінгових та компенсаційних мит для запобігання недобросовісній торгівлі та забезпечення справедливих умов для вітчизняних виробників; митних тарифів, які можуть бути адвалорними (відсоток від вартості), специфічними (фіксована сума за одиницю) або комбінованими; тарифних квот, що дозволяють імпортувати обмежену кількість товару за зниженою ставкою мита, сприяючи регулюванню внутрішнього ринку.

Зміст митно-тарифного регулювання є багатограним і включає широкий спектр діяльності, починаючи від класифікації товарів згідно з товарною номенклатурою зовнішньоекономічної діяльності (що є основою для встановлення митних тарифів), і закінчуючи визначенням митної вартості та застосуванням митних процедур.

Митна вартість товарів визначається різними методами, такими як транзакційна вартість, додана вартість, а також вартість ідентичних або подібних товарів.

Принципи митного регулювання ґрунтуються на міжнародних угодах, зокрема ГАТТ/СОТ, які встановлюють базові правила для спрощення та уніфікації міжнародної торгівлі. Як член СОТ, Україна зобов'язана дотримуватися цих принципів, що передбачає забезпечення прозорості, недискримінації, національного режиму та режиму найбільшого сприяння у своїй митній політиці [18, с. 132].

Фундаментальні аспекти митно-тарифного регулювання також можуть бути виражені через його функції (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Функції митно-тарифного регулювання [12]

Усвідомлюючи, що митно-тарифне регулювання є засобом захисту національного виробництва, важливо розуміти, що воно також може породжувати певні перешкоди та ризики для бізнесу, зокрема у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

З одного боку, митно-тарифне регулювання дозволяє країні ефективно управляти зовнішньоекономічною діяльністю, сприяти фінансовій стабільності та відігравати важливу роль у формуванні глобальної торговельної системи, надаючи суб'єктам господарювання інструменти для захисту та стимулювання їхнього бізнесу. Наприклад, високі митні ставки можуть захищати вітчизняну продукцію від дешевого імпорту, підвищуючи її конкурентоспроможність на внутрішньому ринку. Водночас, завдяки участі в міжнародних торговельних угодах, зокрема у режимі Генералізованої системи преференцій (ГСП), суб'єкти можуть скористатися зниженими чи нульовими ставками мита при експорті, що сприяє розширенню ринків збуту. Держава може використовувати такі інструменти, як експортні субсидії та тарифні квоти, для стимулювання експорту та підвищення конкурентоздатності українських виробників на світовому ринку. Крім того, ретельне планування та використання юридичних послуг у сфері митного права

дозволяє оптимізувати митні платежі, мінімізуючи витрати при дотриманні законодавства.

З іншого боку, існують значні ризики: високі ставки ввізного мита на імпортні матеріали та продукцію можуть збільшувати собівартість виробництва, що, у свою чергу, знижує конкурентоспроможність кінцевої продукції. Обмеження імпорту через тарифи також може скорочувати асортимент товарів на внутрішньому ринку, негативно впливаючи на споживачів. Часті коригування ставок і зміни митної політики створюють нестабільність та ускладнюють довгострокове планування ЗЕД. Крім того, постійні зміни в законодавстві та складні бюрократичні процедури ускладнюють митне оформлення, що призводить до затримок та збільшення витрат.

У контексті глобалізації доцільно розглянути можливість створення міжнародних митних альянсів, які сприятимуть гармонізації митних процедур та стандартів. Такий підхід має потенціал для зменшення торговельних бар'єрів та спрощення логістики, при цьому забезпечуючи ефективний захист національних інтересів. Митна справа має величезний потенціал для стимулювання економічного розвитку, але її ефективність прямо залежить від здатності держави адаптуватися до швидко змінюваних умов світової економіки. Життєво важливо, щоб митна політика була гнучкою, прозорою та справедливою, забезпечуючи рівні умови для всіх учасників ринку.

1.2 Класифікація інструментів митно-тарифної політики та їхня роль у захисті національного виробника та внутрішнього ринку

Митна справа виступає ключовим інструментом державного впливу на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД), що критично важливий для формування дохідної частини бюджету та забезпечення торговельного балансу. Її місце у фінансовій політиці визначається здатністю поєднувати фіскальні, регуляторні та стимулюючі функції, впливаючи як на структуру імпорту, так і на макроекономічну рівновагу [55].

В умовах трансформацій, спричинених війною, глобальними кризами та валютними коливаннями, митна політика потребує переосмислення з метою підвищення її результативності, адаптивності та інтегрованості у систему державного управління. Метою митно-тарифного регулювання є забезпечення стабільних бюджетних надходжень, захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції та стимулювання економічного зростання через оптимізацію структури імпорту. Серед важливих завдань - підвищення прозорості процедур, спрощення митного адміністрування та узгодження політики зі стратегічними пріоритетами держави.

Методичний інструментарій митно-тарифного регулювання охоплює сукупність правових, економічних та адміністративних засобів впливу на зовнішньоторговельні потоки, фіскальне наповнення бюджету та динаміку імпортової активності [24; 34]. Хоча інструментарій в Україні є багатограним, його ефективність недостатньо оцінена через відсутність уніфікованої системи моніторингу результативності та комплексного аналізу впливу на національну економіку. Зокрема, бракує прозорих критеріїв оцінки фіскальної ефективності кожного інструмента та обмежено використовуються моделі для прогнозування змін у бюджетних надходженнях. Крім того, економічна доцільність застосування податкових пільг часто не враховується, оскільки вони нерідко надаються за політичними чи ситуативними мотивами без належного аналізу витрат. Адаптація ж тарифного навантаження до змін у структурі зовнішньої торгівлі відбувається несистемно й реактивно.

У цьому контексті необхідна розробка інтегрованого підходу до класифікації інструментів митно-тарифного регулювання (табл. 1.2).

Така класифікація створює аналітичну базу не лише для структурування інструментів, але й для їхнього подальшого кількісного оцінювання за критеріями фіскальної ефективності, регуляторної гнучкості, адаптивності та складності управління.

Практична цінність інструментів визначається фактичними результатами у специфічному економічному контексті, а не лише їхнім теоретичним потенціалом.

Таблиця 1.2

Класифікація інструментів митно-тарифного регулювання

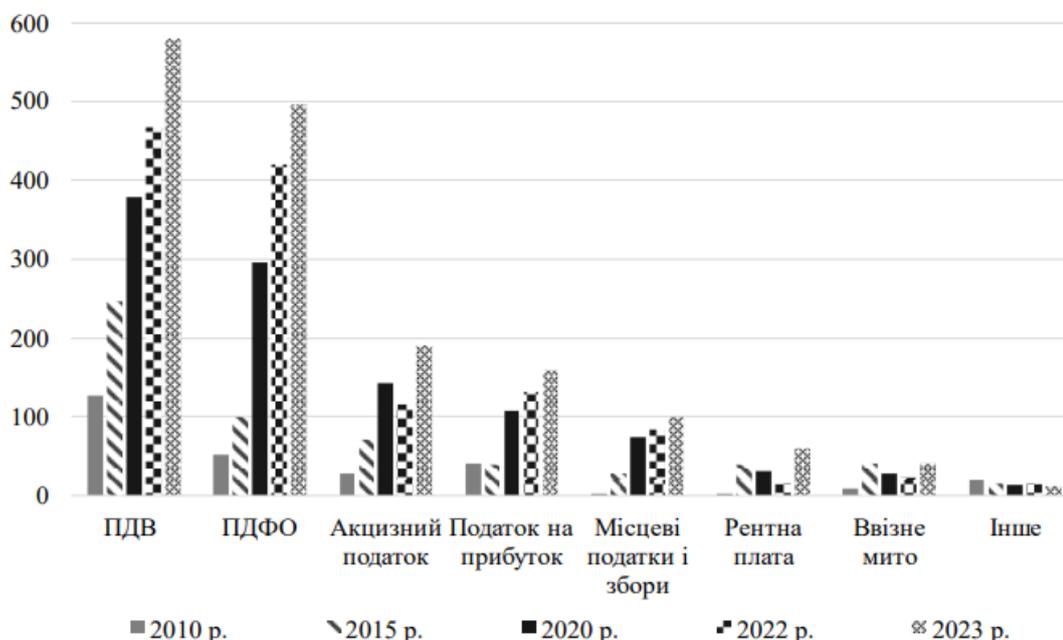
Група інструментів	Критерій класифікації	Приклади інструментів	Рівень впливу	Цільове призначення
Тарифні інструменти	Правовий статус і тип платежу	ввізне мито, сезонне мито, специфічні мита	прямий	формування фіскальних надходжень, захист ринку
Податкові інструменти	Податкове законодавство	пдв на імпорт, акцизний податок	інтегрований	наповнення бюджету, регулювання попиту
Пільгові режими	Фіскальна винятковість	тимчасове звільнення від мита, пільги на критичний імпорт	селективний	підтримка населення, секторів, критичного імпорту
Нетарифні інструменти	Обмеження доступу / контроль	ліцензування, квотування, технічні бар'єри	адміністративний	захист безпеки, здоров'я, екології
Захисні інструменти	Антидемпінг, компенсаційні міри	антидемпінгове мито, спеціальні мита	тимчасово-цільовий	захист від несправедливої конкуренції
Інформаційно-аналітичні інструменти	Управлінська підтримка	автоматизовані системи MDCS, risk-based control, єМитниця	опосередкований	моніторинг, оцінка ризиків, забезпечення прозорості

Джерело: сформовано автором на основі [55].

З огляду на багатофакторний вплив на митні надходження (структура імпорту, валютні коливання, глобальна кон'юнктура), доцільним є аналіз їхньої динаміки у порівнянні з іншими основними податковими джерелами (рис. 1.2).

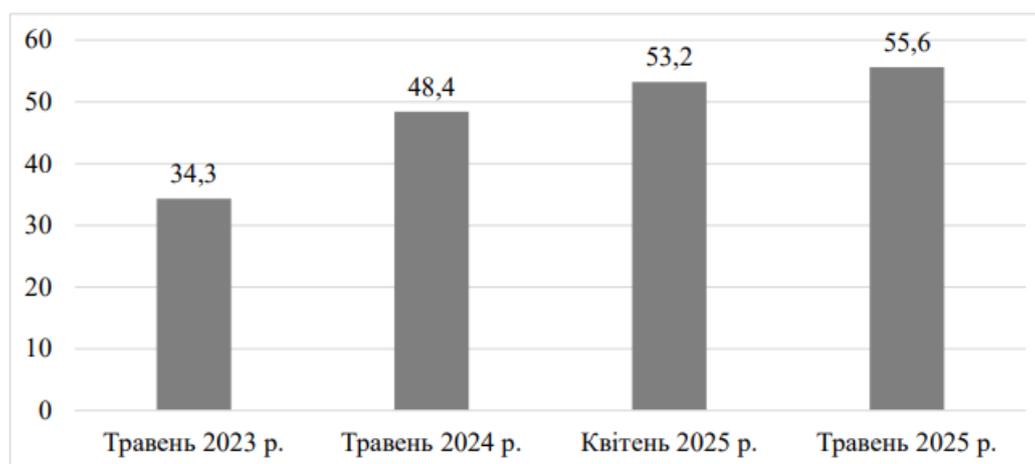
Динаміка податкових надходжень до бюджету України у 2010–2023 роках демонструє зміну фіскальних пріоритетів і структурну трансформацію системи оподаткування. Основним джерелом зростання є ПДВ та ПДФО, тоді як надходження від ввізного мита є порівняно низькими та нестабільними. Наприклад, ввізне мито забезпечило 9 млрд грн у 2010 році, зросло до 40 млрд грн у 2015 році (внаслідок девальвації, активного імпорту та зміни ставок), але впало до 28 млрд грн у 2020 році через пандемічні обмеження, а у 2022 році скоротилося до 23 млрд грн через запровадження пільг та нульових ставок. Часткове відновлення до 40 млрд грн у 2023 році свідчить про посилення митного

контролю. Попри незначну частку в загальній структурі доходів (порівняно з ПДВ – 581 млрд грн та ПДФО – 496 млрд грн у 2023 році), роль ввізного мита як інструменту фіскального впливу та регуляторного реагування залишається важливою.

Рис. 1.2. Динаміка податкових надходжень до Зведеного бюджету України, млрд грн. [17]

У травні 2025 року митні органи України забезпечили надходження до держбюджету в обсязі 55,6 млрд грн (рис. 1.3), що на 14,9% більше порівняно з травнем 2024 року та на 4,5% більше порівняно з квітнем 2025 року [48; 52].

Рис. 1.3. Динаміка надходжень до Державного бюджету України митних платежів, млрд. грн. [48; 52].

Порівняльний аналіз митної статистики за 2025 рік підтверджує позитивну динаміку імпортних надходжень на тлі поступового відновлення зовнішньоекономічної активності.

У травні 2025 року фізичні обсяги імпорту зросли на 13,7% порівняно з аналогічним місяцем 2024 року, а вартісні показники – на 6,7%.

Збільшення податкового навантаження на одиницю ваги на 0,4% підтверджує підвищення фіскальної ефективності регулювання.

У міжмісячному розрізі (квітень–травень 2025 року) простежується зростання вагових обсягів на 3,6% при зниженні вартості імпорту на 3,4%, що вказує на переорієнтацію на дешевші, але масивніші товари.

Податкове навантаження при цьому зросло на 0,9%, частково компенсувавши зниження митної вартості.

У 2024 році структура оподаткованого імпорту формувалася переважно за рахунок нафтопродуктів, транспортних засобів, телефонного обладнання та енергетичних ресурсів. Як показано на рис. 3, нафтопродукти (24% загальної суми надходжень) та легкові автомобілі мали найбільшу фіскальну вагу, що засвідчує залежність митного бюджету від високовартісного споживчого імпорту.

До бюджетоформуючих товарів травня 2025 року належать [52]:

нафтопродукти – 13,3 млрд грн;

автомобілі – 6,2 млрд грн;

нафтові гази – 1,8 млрд грн;

кам'яне вугілля – 0,9 млрд грн;

телефонні апарати – 0,7 млрд грн.

Водночас скорочення імпорту окремих категорій товарів (інсектицидів, добрив, шин, тракторів) призвело до бюджетних втрат у розмірі близько 3 млрд грн порівняно з попереднім місяцем. Окрему загрозу для фіскальної стабільності становлять умовно нараховані, але фактично несплачені платежі через пільгові режими оподаткування, обсяг яких у травні 2025 року сягнув 24,1 млрд грн, що на 26,6% перевищує показник аналогічного періоду 2024 року [52].

Конфлікт між цілями податкового стимулювання та необхідністю фіскальної стабільності вимагає перегляду ефективності пільг і посилення цільової орієнтації митно-тарифної політики. Хоча у 2025 році митні надходження зросли, це не є прямим наслідком лише активізації зовнішньої торгівлі, а зумовлено кількома взаємопов'язаними чинниками [9].

Зокрема, відбулися зрушення у товарній структурі імпорту: суттєво збільшився обсяг ввезення товарів з низьким фіскальним навантаженням (наприклад, кам'яного вугілля), на тлі скорочення поставок нафтопродуктів, які традиційно забезпечували високі надходження. Негативно вплинуло зниження світових цін на енергоносії, що зменшило митну вартість та оподатковувану базу. Додаткових втрат завдали валютні коливання, оскільки розрив між "бюджетним" та фактичним курсом гривні призвів до занижених нарахувань податкових зобов'язань. Значним обмеженням залишається й обсяг пільг: у червні 2025 року сума звільнень від оподаткування перевищила 27 млрд грн, що на 41% більше, ніж торік [9].

Попри загалом позитивну динаміку оподаткованого імпорту та зростання митних надходжень у 2024–2025 роках, ефективність митно-тарифного інструментарію в Україні обмежується системними дисфункціями:

нормативна нестабільність, слабка міжвідомча координація та фрагментарність рішень;

високий рівень тінізації імпортних операцій, що проявляється у заниженні митної вартості, підміні товарної номенклатури, зловживанні пільгами та фіктивному декларуванні;

воєнні ризики, які ускладнюють функціонування митної системи, спричиняють логістичні збої та знижують частку високомаржинальних товарів в імпорті;

політична вразливість ухвалення рішень у митній сфері, що проявляється у непрозорості механізмів узгодження та впливі зацікавлених груп, перешкоджаючи стратегічній цілісності політики;

недостатня інтеграція митно-тарифного інструментарію у систему податкового комплаєнсу та відсутність єдиної інформаційної платформи, що унеможлиблює своєчасне виявлення ризикових імпортерів і моніторинг їхньої податкової поведінки [33].

Ці виклики вимагають перегляду методологічних підходів до системи митно-тарифного регулювання. У відповідь на ці проблеми запропоновано авторський підхід до оцінювання ефективності інструментів, зокрема формування матриці ефективності митно-тарифного регулювання (табл. 1.3), яка дає змогу комплексно оцінювати вплив окремих заходів на структуру торгівлі, обсяг надходжень і рівень адміністративного навантаження, що є особливо актуальним в умовах воєнної економіки.

Таблиця 1.3

Матриця ефективності інструментів митно-тарифного регулювання

Основна функція	Рівень фіскальної ефективності	Регуляторний потенціал	Адміністративна складність	Проблеми застосування	Напрями оптимізації
Ввізне мито	Фіскальна, захисна	середній	помірний	низький–середній	заниження вартості, зловживання пільгами
Акцизний податок	Стимулююча, фіскальна	високий	високий	середній	складна база оподаткування, залежність від валютного курсу
ПДВ на імпорт	Фіскальна	дуже високий	низький	низький	затримки при поверненні, контроль фактичних цін
Пільгові режими	Соціальна, інвестиційна	низький	високий	середній–високий	втрата бюджетних доходів, корупційні ризики
Антидемпінгові заходи	Захисна	потенційно високий	високий	високий	складність процедур, дефіцит кваліфікованих кадрів

Джерело: сформовано автором на основі [15;49;51].

Запропонована матриця дозволяє не лише оцінити ефективність інструментів митно-тарифного регулювання, а й ідентифікувати проблемні зони та окреслити напрями їх оптимізації. Особливий акцент зроблено на рівні адміністративної складності, який часто стає обмежувальним фактором для практичного застосування регуляторних механізмів.

Для вдосконалення митно-тарифного інструментарію в межах авторського підходу використано методику SWOT-аналізу. Цей аналіз дає змогу комплексно оцінити сильні й слабкі сторони поточної системи, а також зовнішні можливості та загрози для її трансформації в умовах воєнної та поствоєнної економіки. Перевага SWOT-аналізу полягає у візуалізації взаємозв'язку між внутрішніми характеристиками системи та зовнішнім середовищем. На основі попередніх аналітичних висновків здійснено авторське структурування ключових чинників, представлене в таблиці 1.4.

Таблиця 1.4

SWOT-аналіз системи митно-тарифного регулювання України

Внутрішнє середовище	Зовнішнє середовище
Сильні сторони (Strengths)	Можливості (Opportunities)
Наявність законодавчої бази та інструментів	Посилення інтеграції з ЄС (митний безвіз)
Помірний рівень фіскальної ефективності ПДВ на імпорт	Залучення донорської/міжнародної технічної допомоги
Потенціал для використання антидемпінгових заходів	Участь у міжнародних митних альянсах для гармонізації
Зростання рівня цифровізації митних процедур	Зростання експортного потенціалу післявоєнного відновлення
Слабкі сторони (Weaknesses)	Загрози (Threats)
Нормативна нестабільність та фрагментарність рішень	Збереження високого рівня тінізації імпорتنих операцій
Обмежена інтеграція з податковим комплаєнсом (ЄРПН)	Глобальна економічна рецесія та зниження цін на сировину
Низька ефективність пільгових режимів та корупційні ризики	Дефіцит висококваліфікованих кадрів для аналітичної роботи
Залежність бюджетних надходжень від високовартісного імпорту	Політична вразливість ухвалення рішень (вплив зацікавлених груп)
Складна адміністративна процедура	Логістичні та інфраструктурні обмеження через воєнні дії

Джерело: сформовано автором на основі [56;57].

SWOT-аналіз вказує на те, що система митно-тарифного регулювання України має потенціал для посилення своєї регуляторної ролі, але для його реалізації необхідно подолати внутрішні бар'єри та мінімізувати вплив зовнішніх ризиків. Пріоритетами мають стати цифрова інтеграція, розвиток аналітичної складової та впровадження єдиних стандартів ризик-орієнтованого моніторингу. Таким чином, використання SWOT-аналізу створює основу для побудови адаптивної моделі митно-тарифного регулювання, здатної оперативно реагувати на зміну зовнішніх умов і забезпечувати фіскальну стабільність.

Результати дослідження засвідчили, що сучасна система митно-тарифного регулювання в Україні функціонує в умовах зростаючої невизначеності, спричиненої поєднанням воєнних ризиків, макроекономічної турбулентності та нормативно-інституційних викликів. Аналіз динаміки надходжень митних платежів до державного бюджету у 2010–2025 роках показав, що, незважаючи на зростання їхніх абсолютних обсягів, вони суттєво чутливі до структурних змін в імпорті, цінової кон'юнктури, валютного курсу та обсягу наданих пільг. Випереджаюче зростання митних надходжень у пікові періоди є наслідком скоріше фіскального навантаження на окремі товарні групи (зокрема підакцизні), ніж результатом системної ефективності митної політики.

Систематизація інструментів митно-тарифного регулювання дозволила виокремити їх за функціональною спрямованістю, рівнем фіскальної результативності та адміністративною складністю. Запропонована авторська матриця ефективності дала можливість комплексно оцінити доцільність та ефективність використання цих інструментів з позицій їхньої здатності забезпечувати фіскальну стабільність, регуляторну гнучкість і відповідність сучасним викликам. Доповненням став розроблений SWOT-аналіз, який відобразив як внутрішній потенціал митно-тарифної системи, так і її вразливість до зовнішньоекономічних шоків, цифрових розривів і політико-інституційної фрагментарності.

Таким чином, запропонований авторський підхід до оцінки та удосконалення методичного інструментарію митно-тарифного регулювання не

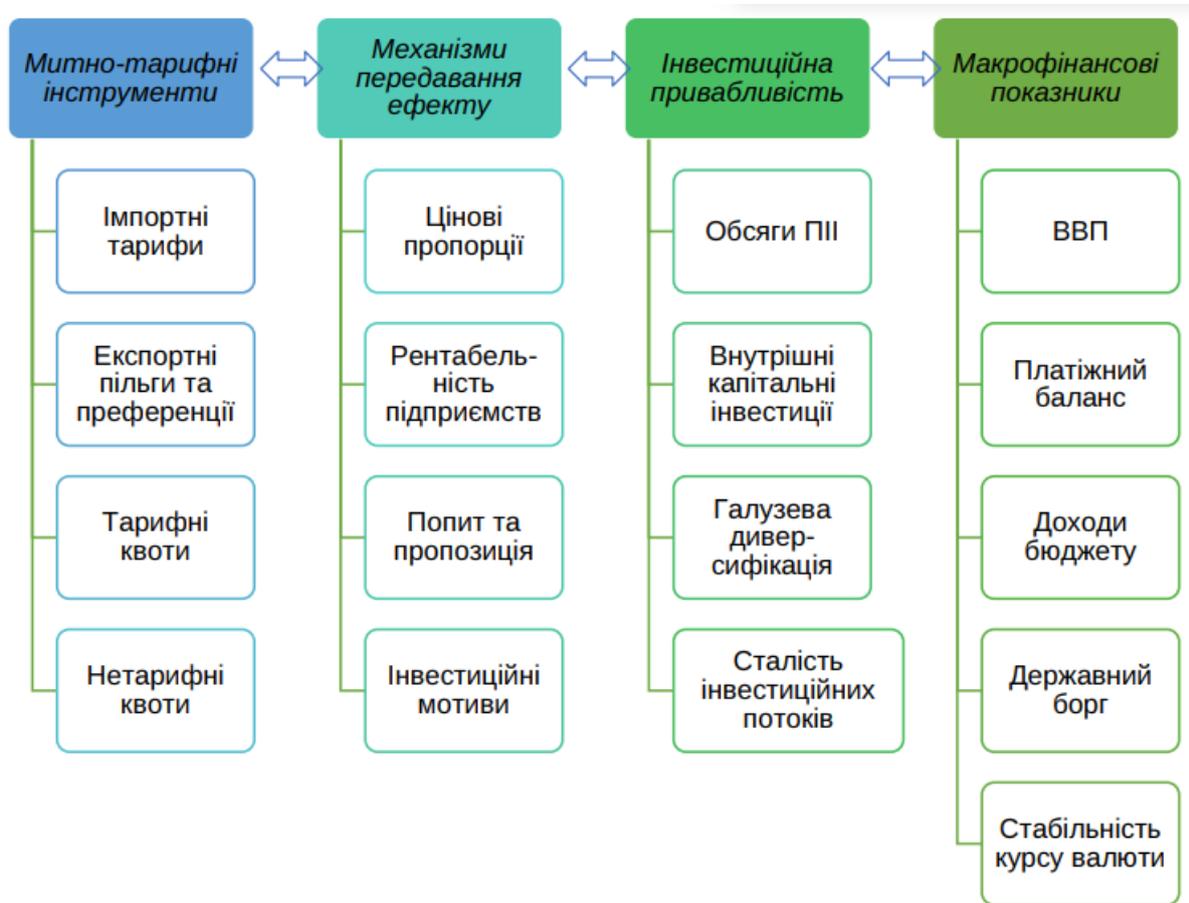
лише систематизує наявні практики, а й формує основу для стратегічного оновлення фіскальної політики держави в умовах зовнішньої нестабільності та необхідності посилення інтеграції в європейський митний простір.

1.3 Митно-тарифне регулювання ЗЕД в контексті забезпечення економічної безпеки держави

Механізм впливу тарифів, пільг та квот на зовнішньоекономічну діяльність є комплексним, оскільки є результатом взаємодії регуляторних інструментів із поведінкою суб'єктів господарювання, кон'юнктурою світових ринків та макроекономічними індикаторами. Імпортні тарифи виконують базові функції захисту національного виробника та формування бюджетних доходів, а також визначають параметри внутрішнього ринку, впливаючи на співвідношення попиту і пропозиції. Раціональні тарифи здатні стимулювати локальне виробництво, модернізацію та підвищення ефективності використання ресурсів. Натомість їх надмірне зростання веде до підвищення собівартості, зростання цін для споживачів та зниження конкурентоспроможності національних виробників як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [25, с. 32].

Експортні пільги та тарифні преференції створюють додаткові стимули для диверсифікації ринків збуту, нарощування валютних надходжень та забезпечення стабільності виробничо-збутових ланцюгів у пріоритетних секторах. Їх застосування не лише покращує фінансові результати експортерів, але й активізує інвестиційні програми та технологічне оновлення виробництва завдяки підвищенню прогнозованості експортних доходів. Квоти, як інструмент кількісного регулювання товаропотоків, допомагають балансувати інтереси внутрішнього ринку та зовнішньої торгівлі, обмежуючи надмірну залежність від імпорту критично важливих товарів чи ресурсів та підтримуючи цінову стабільність [63, с. 19]. Сукупний вплив цих інструментів відображається у зміні цінових пропорцій, рентабельності експортерів, платоспроможного попиту та інвестиційних мотивів компаній, що ускладнює розробку універсальної стратегії

митно-тарифного регулювання. Це обумовлює необхідність у концептуальній моделі (рис. 1.4), яка систематизує зв'язки між митно-тарифною політикою, інвестиційними потоками, зростанням ВВП та ключовими макрофінансовими показниками.

Рис.1.4 - Концептуальна модель взаємозв'язку митно-тарифних інструментів, інвестиційної привабливості та макроекономічних показників.

Запропонована модель включає імпортні тарифи, експортні пільги, преференції та квоти, вплив яких на економіку відбувається через зміну цінових пропорцій, рентабельності, балансу попиту й пропозиції та інвестиційних мотивів. Це, своєю чергою, визначає рівень інвестиційної привабливості (масштаби ПІІ, внутрішніх капітальних вкладень, галузеву диверсифікацію та стабільність потоків). Позитивні зрушення сприяють зростанню ВВП, покращенню платіжного балансу, зниженню боргового навантаження та

стабільності валюти, тоді як дисбаланси можуть зменшити інвестиційні надходження та посилити фінансові ризики.

У контексті інвестиційної привабливості митно-тарифне регулювання є ключовим інституційним фактором, що визначає готовність капіталу входити на національний ринок. Канали впливу митно-тарифної політики на рішення інвесторів охоплюють можливість зниження витрат на імпорт необхідного обладнання, сировини та комплектуючих, що безпосередньо впливає на вартість запуску або розширення виробничих потужностей [42]. Важливим стимулюючим чинником є передбачуваність митно-тарифної системи: стабільність митних ставок, порядку надання пільг та квотування протягом тривалого періоду дозволяє інвесторам формувати довгострокові бізнес-плани, знижуючи ризики регуляторних коливань. Водночас, надмірно високі імпорتنі тарифи або обмежувальні квоти можуть створювати бар'єри для входу на ринок, особливо для іноземних компаній, які залежать від імпортової сировини, технологій або компонентів [14]. Це підвищує початкові капітальні витрати, зменшує рентабельність проєктів і може спричинити перенесення інвестицій у країни з більш сприятливим митно-тарифним середовищем.

Таким чином, митно-тарифна політика перетворюється не просто на інструмент наповнення бюджету чи захисту внутрішнього виробника, а стає стратегічним чинником у конкуренції за міжнародні інвестиційні ресурси. Її вплив на інвестиційний клімат проявляється як через прямі зміни у вартості зовнішньоторговельних операцій, так і через формування загальної передбачуваності та стабільності регуляторного середовища. Це безпосередньо відображається у міжнародних та національних рейтингах та індексах.

Індекс інвестиційної привабливості України (рис. 1.5), який розраховує Європейська Бізнес Асоціація (ЄБА) [19], є ключовим індикатором оцінки бізнес-середовища та прогнозування динаміки капіталовкладень. Цей показник ґрунтується на оцінках п'яти аспектів інвестиційного клімату: правове поле, податкова й митно-тарифна політика, фінансова стабільність, захист прав інвесторів та розвиток інфраструктури. Він відображає сприйняття підприємців,

яке є чутливим до змін макроекономічних умов та регуляторних рішень, серед яких митно-тарифне регулювання посідає важливе місце.

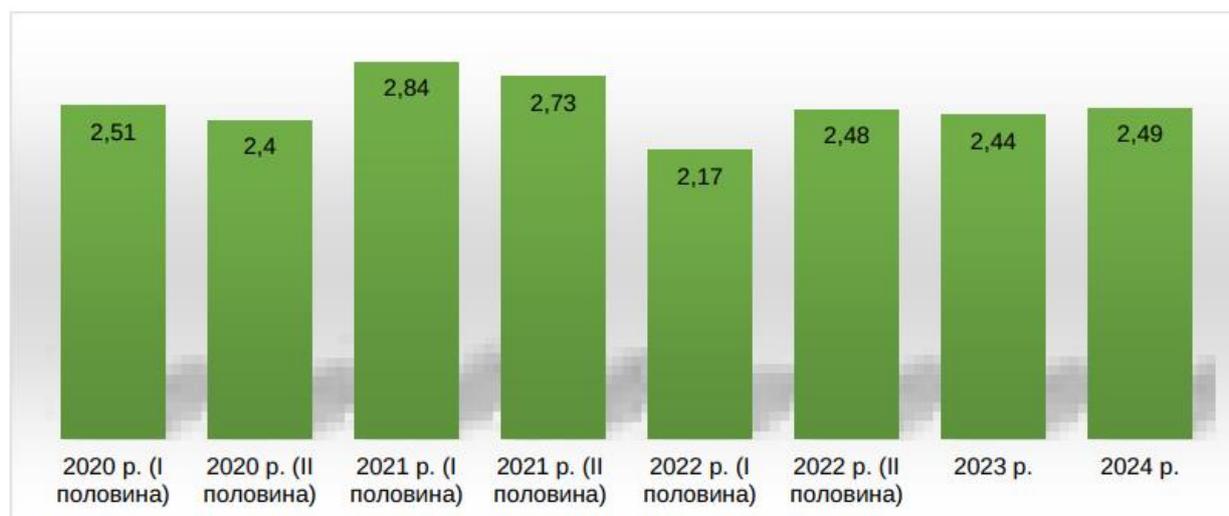

Рис.1.5. Динаміка Індексу інвестиційної привабливості України за 2020–2024 рр., балів [19]

Аналіз динаміки Індексу інвестиційної привабливості України у 2020–2024 роках демонструє значні коливання. Різке зниження показника у 2022 році до 2,17 бала відобразило негативний вплив повномасштабної війни, зростання логістичних витрат та ускладнення ЗЕД. Часткове відновлення у 2023–2024 роках (2,44 та 2,49 бала відповідно) свідчить про поступову адаптацію бізнес-середовища до нових умов, а також про впровадження заходів, спрямованих на лібералізацію митних процедур, включно з цифровізацією декларування та скороченням часу митного контролю. Попри цю позитивну динаміку, у 2024 році значення індексу залишалося нижчим за умовно нейтральний рівень (3,0 бала), що сигналізує про збереження регуляторних та інституційних бар'єрів. Аналіз індексу підкреслює, що митно-тарифна політика має комплексний вплив на економічну систему країни, формуючи не лише інвестиційний клімат, але й фінансові основи держави, безпосередньо впливаючи на доходи бюджету, стан платіжного балансу та валютно-курсону стабільність.

У цьому контексті митно-тарифне регулювання виступає важливим інструментом забезпечення фінансової безпеки держави. Значна частка митних надходжень у структурі доходів бюджету створює прямий зв'язок між обсягами

зовнішньоторговельних операцій та можливостями фінансування соціально-економічних програм. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі, підкріплене збалансованою тарифною політикою, сприяє зміцненню платіжного балансу, зменшенню тиску на валютний курс і підвищенню стійкості до зовнішніх шоків [42].

Водночас, існують ризики, пов'язані з надмірною залежністю від імпорту окремих товарних груп. Підвищення тарифів на критично важливі товари може спричинити подорожчання імпортних компонентів, інфляційний тиск та зниження конкурентоспроможності виробництва, тоді як надмірна лібералізація може призвести до скорочення бюджетних надходжень та погіршення торговельного балансу. Зміна тарифів без належної економічної оцінки також може впливати на валютний курс і боргову безпеку: скорочення експортних надходжень або зростання імпортних витрат збільшує попит на іноземну валюту, підвищуючи вартість зовнішніх запозичень і рівень боргового навантаження.

Проведене дослідження підтвердило, що використання інструментів митно-тарифного регулювання є системоутворюючим чинником, який впливає на інвестиційну привабливість, фінансову безпеку та макроекономічну стабільність держави. Аналітичні розрахунки засвідчили, що передбачуваність і збалансованість застосування митно-тарифної політики безпосередньо корелюють зі зростанням Індексу інвестиційної привабливості та динамікою реального ВВП.

Ослаблення фінансової стійкості банківського сектору України, що підтверджується зниженням показника "Bank capital to assets ratio" порівняно з провідними країнами, вимагає інтеграції цього фактору у процес формування митно-тарифної стратегії. Ігнорування системних ризиків банківської системи є критичним, оскільки неврівноважена митно-тарифна політика може посилити кредитні ризики для фінансових установ, які кредитують імпортерів, потенційно спричиняючи зростання рівня дефолтів за кредитами та подальше зниження показників капіталізації банківського сектору. Відтак, узгодження

зовнішньоторговельної політики з цілями підтримки фінансової стабільності є необхідною умовою для забезпечення макроекономічної рівноваги.

Запропонована авторська концептуальна модель впливу інструментів митно-тарифного регулювання дає змогу визначати оптимальні параметри ставок, пільг і квот з урахуванням їхнього впливу на інвестиційні потоки та макрофінансові показники. Розроблена карта ризиків у митно-тарифній політиці, побудована за критеріями рівня впливу та ймовірності, створює основу для системного моніторингу та своєчасного коригування регуляторних рішень.

Результати дослідження обґрунтовують доцільність комплексного підходу до реалізації ефективної митно-тарифної політики, що передбачає: оптимізацію рівнів тарифів з урахуванням галузевої специфіки; розширення стимулюючих пільг для стратегічних експортних секторів; спрощення митних процедур через цифровізацію; та впровадження постійного ризик-менеджменту для запобігання можливим негативним наслідкам неефективного використання інструментів.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

2.1 Оцінка динаміки та структури застосування інструментів митно-тарифного регулювання в Україні на прикладі Південно-Східної митниці

Дослідження динаміки та структури застосування інструментів митно-тарифного регулювання в Україні у межах даного підпункту здійснюється на прикладі Південно-Східної митниці, яка була обрана як база проходження переддипломної практики. Вибір зазначеної установи зумовлений можливістю безпосереднього ознайомлення з практичними аспектами реалізації митно-тарифної політики держави, а також доступом до внутрішніх аналітичних матеріалів, статистичних даних та нормативної документації, що регламентує діяльність митних органів [43].

Південно-Східна митниця є територіальним органом Державної митної служби України та функціонує у межах визначеної зони митного контролю, забезпечуючи реалізацію державної митної політики, захист економічних інтересів України та сприяння законній зовнішньоекономічній діяльності. Особливості регіону її діяльності, зокрема значні обсяги імпортно-експортних операцій, наявність промислових підприємств і транспортних вузлів, обумовлюють активне застосування інструментів митно-тарифного регулювання та роблять установу репрезентативною для проведення наукового аналізу (Додаток А).

Місія установи визначає її призначення у системі державного управління та полягає у забезпеченні реалізації державної політики, виконанні нормативно встановлених повноважень та наданні якісних адміністративних послуг [43]. Установа орієнтується на дотримання законодавства, ефективне виконання

функцій та підтримання стабільності державних процесів. Місія відображає основні принципи діяльності: прозорість, відповідальність, професійність і служіння суспільним інтересам [43].

Цілі установи визначаються стратегічними пріоритетами держави та специфікою її компетенцій. Серед ключових цілей — забезпечення належної організації службових процесів, контроль за виконанням державних вимог, своєчасне реагування на нормативні зміни, оптимізація управлінських процедур та впровадження сучасних технологій у роботу. Реалізація цих цілей спрямована на підвищення ефективності державного управління та якість взаємодії з громадянами й установами [43].

Завдання установи включають виконання повноважень, визначених законодавством, організацію роботи підрозділів, забезпечення належного документообігу, контроль за дотриманням службової дисципліни та стандартів якості [43]. До функціональних завдань належать проведення аналізу діяльності, підготовка звітності, участь у реалізації державних програм, забезпечення інформаційної підтримки та взаємодія з іншими органами влади. Для досягнення цих завдань застосовуються регламенти, внутрішні інструкції та стандартизовані процедури [43].

Організаційно-управлінська структура установи формується відповідно до її функціонального призначення, завдань та повноважень, визначених чинним законодавством [43]. Структура забезпечує раціональний розподіл компетенцій між підрозділами, чітку вертикаль управління та належну координацію службових процесів. Система побудована таким чином, щоб забезпечити послідовність, ефективність і контрольованість виконання функцій установи [43].

Ключову роль у структурі відіграє керівництво, яке здійснює стратегічне та оперативне управління, визначає пріоритети роботи установи, координує діяльність підрозділів та здійснює контроль за виконанням поставлених завдань. Керівні ланки відповідають за реалізацію державної політики у межах компетенції установи, прийняття важливих управлінських рішень та взаємодію з органами державної влади й іншими установами [43].

До складу установи входять основні функціональні відділи, які забезпечують безперервне виконання практичних завдань. Кожен підрозділ має чітко визначені функції, посадові інструкції та відповідальність за окремі напрямки роботи. Такий підхід дає змогу уникати дублювання обов'язків і підвищує ефективність управління [43]. Взаємодія між відділами регулюється внутрішніми нормативними документами, що встановлюють порядок обміну інформацією та розмежування повноважень [43].

Інформаційно-комунікаційна система установи забезпечує швидкий обмін службовою інформацією та підвищує оперативність реагування на службові потреби [43]. Використання електронних систем документообігу, службових каналів зв'язку та спеціалізованого програмного забезпечення сприяє спрощенню внутрішніх процедур, скороченню часу обробки документів і підвищенню прозорості управлінських дій [43].

Важливим елементом управлінської структури є система внутрішнього контролю, яка забезпечує дотримання встановлених стандартів, нормативних вимог та дисципліни. Внутрішній контроль включає перевірку правильності виконання функцій, моніторинг службових процесів, оцінювання ефективності роботи підрозділів та своєчасне виявлення можливих порушень. Наявність цієї системи сприяє стабільності діяльності установи та підвищенню відповідальності працівників.

Також значна увага приділяється професійному рівню персоналу. Працівники установи проходять регулярні інструктажі, навчання та підвищення кваліфікації, що дозволяє адаптувати їх до змін законодавства, нових технологій та сучасних вимог державного управління. Добре налагоджена кадрова політика сприяє формуванню компетентного, дисциплінованого та ефективного колективу, здатного виконувати поставлені завдання в умовах високого навантаження та відповідальності.

У цілому організаційно-управлінська структура установи становить комплекс взаємопов'язаних елементів, що забезпечують раціональну організацію діяльності, ефективне виконання функцій, прозорість процесів та належний рівень

контролю. Така структура дозволяє установі стабільно працювати, своєчасно реагувати на зовнішні виклики та забезпечувати якісне виконання покладених на неї завдань.

Інноваційна діяльність митного поста «Слобожанський» є невід’ємною складовою реформування митної системи України, яка орієнтована на цифровізацію, автоматизацію процесів та гармонізацію процедур із міжнародними стандартами. Впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) є ключовим фактором підвищення ефективності митного контролю, оперативності прийняття рішень, прозорості управління та мінімізації людського впливу на процеси митного оформлення, що у свою чергу зменшує корупційні ризики [43].

Одним із центральних напрямів інноваційної діяльності є використання електронної системи декларування, яка дозволяє суб’єктам ЗЕД подавати митні декларації дистанційно, оперативно та без потреби фізичної присутності у митному органі [43]. Система електронного декларування створює умови для зменшення часу проходження митних процедур, покращення якості обробки інформації, уніфікації даних та зменшення кількості технічних помилок, що виникають під час ручного заповнення документів [43]. Митний пост «Слобожанський» активно використовує таку систему у щоденній роботі, що дозволяє значно оптимізувати процес оформлення товарів [43].

Важливим інноваційним елементом є також функціонування системи «Єдине вікно» — платформи, що забезпечує можливість одночасного подання документів до кількох контролюючих органів. Це інноваційне рішення дозволяє зменшити бюрократичні бар’єри, прискорити взаємодію між установами та усунути дублювання функцій [43]. У рамках роботи митного поста особливо важливим є обмін інформацією з Державною прикордонною службою, Держпродспоживслужбою, екологічним та ветеринарним контролем, оскільки саме ці служби беруть участь у комплексному контролі товарів на кордоні [43].

У сфері інноваційної діяльності значне місце займає автоматизована система управління ризиками (АСАУР). Вона базується на сучасних алгоритмах аналізу

даних, які дозволяють здійснювати попередній контроль інформації та визначати ризикові операції ще до моменту фактичного перетину кордону [43]. Робота АСАУР є прикладом впровадження світових стандартів WCO у митну практику України, оскільки дає змогу оптимізувати навантаження на інспекторів, скоротити кількість необґрунтованих оглядів, підвищити точність перевірок, а також забезпечити рівновагу між фіскальним контролем та сприянням міжнародній торгівлі [43].

Ще одним важливим нововведенням є впровадження сучасних технічних засобів контролю. До них належать рентген-сканувальні системи, які дозволяють оглядати вантажі без їх повного розпакування; вагові комплекси, що забезпечують точність контролю маси; засоби радіаційного та хімічного контролю; електронні пломби з GPS-моніторингом; біометричні системи доступу до службових приміщень. Використання таких інновацій забезпечує підвищення якості перевірок, зменшення часу огляду товарів, виявлення прихованих вантажів та підвищення загального рівня безпеки [43].

Інноваційні підходи впроваджуються також у сфері внутрішнього документообігу та комунікацій між працівниками митного поста. Використання електронних систем обліку документів, внутрішніх інформаційних платформ, захищених каналів обміну даними, технологій цифрового підпису дозволяє підвищити безпеку інформації, скоротити витрати на паперовий документообіг, забезпечити своєчасну інформованість персоналу про зміни у нормативній базі або внутрішніх процедурах [43].

Суттєвий вплив на інноваційну діяльність має участь України у міжнародних програмах технічної допомоги, спрямованих на підтримку реформ у сфері митного адміністрування. Такі програми включають навчання персоналу, обмін досвідом з європейськими митницями, розробку нових інформаційних систем та модернізацію інфраструктури митних постів. У межах євроінтеграційного курсу особливу увагу приділяють запровадженню NCTS (Нової комп'ютеризованої транзитної системи), яка значно спрощує транзитні операції та інтегрує Україну у європейську систему митних перевезень [43].

Оцінювання інноваційної окремо стосується також розвитку кадрового потенціалу. Використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій потребує високого рівня кваліфікації працівників. Тому митний пост активно бере участь у програмах підвищення кваліфікації, онлайн-тренінгах, вебінарах та семінарах, які проводять як сама ДМСУ, так і міжнародні організації. Підготовка кадрів включає навчання роботі з електронними системами, аналізу ризиків, особливостям класифікації товарів, сучасним методам контролю та іншим компетенціям, необхідним у цифровій митниці.

Оцінюючи загальний стан інноваційної діяльності митного поста «Слобожанський», можна стверджувати, що він демонструє динамічний розвиток, який відповідає стратегічному напрямку реформування ДМСУ та вимогам міжнародних норм. Інновації спрямовані на створення ефективного митного середовища, яке базується на цифровізації процесів, впровадженні сучасних технічних засобів, підвищенні кваліфікації персоналу та посиленні інтеграції України до європейського митного простору. Саме модернізація, технологічний розвиток та інноваційний підхід до організації роботи забезпечують зростання рівня прозорості, оперативності та безпеки митного контролю, що є фундаментом для підвищення ефективності діяльності митного поста в умовах сучасних викликів та загроз (Додаток Б,В).

Південно-Східна митниця як територіальний орган Державної митної служби України здійснює митне оформлення значних обсягів товарів, що переміщуються через митний кордон України у межах промислово розвиненого регіону. Саме тому її діяльність є репрезентативною для оцінки динаміки та структури застосування митно-тарифних інструментів у 2021–2024 роках. Обраний період є показовим, оскільки охоплює як відносно стабільний довоєнний етап, так і період повномасштабної війни, що суттєво вплинула на механізми митно-тарифного регулювання та рівень економічної безпеки країни [43].

У 2021 році митно-тарифне регулювання в Україні характеризувалося відносною стабільністю та прогнозованістю. Основним інструментом залишалося ввізне мито, яке виконувало фіскальну та регуляторну функції, забезпечуючи

надходження до державного бюджету та захист національного виробника. У діяльності Південно-Східної митниці у цей період спостерігалися сталі обсяги митних платежів, зумовлені активною зовнішньоекономічною діяльністю підприємств регіону, насамперед у сфері металургії, машинобудування та агропромислового комплексу.

У 2022 році ситуація кардинально змінилася у зв'язку з початком повномасштабної збройної агресії проти України. Держава була змушена оперативно переглянути підходи до митно-тарифного регулювання з метою підтримки економіки, забезпечення критичного імпорту та стабілізації внутрішнього ринку. Це проявилось у тимчасовому скасуванні або зниженні ставок мита на окремі категорії товарів, розширенні переліку митних пільг і спрощенні процедур митного оформлення. Для Південно-Східної митниці цей період характеризувався зменшенням загальних обсягів митних надходжень при одночасному зростанні навантаження на контрольні та аналітичні функції.

У 2023 році митно-тарифне регулювання поступово адаптувалося до умов воєнного стану. Було відновлено дію окремих митних ставок, переглянуто механізми застосування пільг і посилено контроль за правильністю визначення митної вартості товарів. У діяльності Південно-Східної митниці спостерігалось часткове відновлення обсягів митних платежів, що свідчило про поступову стабілізацію зовнішньоекономічних процесів та відновлення логістичних ланцюгів.

У 2024 році митно-тарифне регулювання здійснюється в умовах подальшої інтеграції України до європейського економічного простору та гармонізації митного законодавства з нормами ЄС. Для Південно-Східної митниці характерним є зростання ролі тарифних преференцій, застосування режимів вільної торгівлі та посилення ризик-орієнтованого контролю, що безпосередньо впливає на рівень економічної безпеки держави.

Динаміку публічних фінансів Південно-Східної митниці за 2025 рік доцільно представити у вигляді таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка публічних фінансів Південно-Східної митниці у 2025 році

Публічні фінанси	2025	Відсоток від використаного бюджету
Заробітна плата та компенсації	134 009 569 грн	73.5%
Єдиний соціальний внесок	32 663 336 грн	17.9%
Військовий збір	7 510 082 грн	4.1%
Комунальні платежі	2 181 278 грн	1.2%
Соціальні страхові виплати	1 552 087 грн	0.9%
Судове стягнення	1 523 271 грн	0.8%
Судовий збір	1 063 384 грн	0.6%
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	613 382 грн	0.3%
Оплата послуг (крім комунальних)	273 628 грн	0.2%
Інше	246 470 грн	0.1%

Джерело: сформовано автором на основі [43]

Аналіз публічних фінансів як складової фінансового забезпечення діяльності органу державної влади є важливим елементом оцінки ефективності публічного управління та рівня економічної безпеки. На основі наданих даних за 2025 рік здійснено оцінку структури використання бюджетних коштів, що дозволяє визначити пріоритетні напрями фінансування та виявити особливості розподілу фінансових ресурсів в умовах воєнного стану та обмеженості бюджетних можливостей (Додаток Г).

Загальний обсяг використаних публічних фінансів у 2025 році становить близько 181,6 млн грн, при цьому домінуючу частку видатків формують витрати на оплату праці та пов'язані з нею обов'язкові нарахування. Зокрема, витрати на заробітну плату та компенсації становлять 134,0 млн грн, що відповідає 73,5 % від загального обсягу використаного бюджету. Така структура є типовою для органів публічного сектору, діяльність яких базується переважно на виконанні функцій управління, контролю та надання адміністративних послуг, де ключовим ресурсом виступає людський капітал.

Значну частку у структурі видатків також займають витрати на єдиний соціальний внесок у розмірі 32,7 млн грн, що становить 17,9 % бюджету. Разом із

військовим збором, обсяг якого у 2025 році склав 7,5 млн грн або 4,1 %, ці видатки формують понад п'яту частину загального обсягу фінансування. Це свідчить про суттєвий вплив соціально-фіскальних зобов'язань на структуру публічних фінансів та підкреслює роль держави у забезпеченні соціального захисту працівників і підтримці обороноздатності країни.

Інші статті видатків мають значно меншу питому вагу у структурі бюджету. Так, витрати на комунальні платежі становлять 2,18 млн грн або 1,2 %, що забезпечує функціонування адміністративної інфраструктури органу. Соціальні страхові виплати у сумі 1,55 млн грн (0,9 %) та витрати, пов'язані з судовими стягненнями і судовим збором, загальний обсяг яких перевищує 2,5 млн грн, відображають виконання юридичних і соціальних зобов'язань установи. Водночас витрати на предмети, матеріали, обладнання та інвентар, а також оплату послуг (крім комунальних), сукупна частка яких не перевищує 0,5 %, свідчать про обмежені можливості оновлення матеріально-технічної бази та впровадження інноваційних рішень [43].

Структура використання публічних фінансів у 2025 році характеризується високим рівнем концентрації коштів на забезпеченні кадрового потенціалу органу та виконанні обов'язкових соціальних і фіскальних платежів. З одного боку, це створює передумови для стабільної діяльності установи, збереження професійного складу та безперервного виконання покладених функцій. З іншого боку, низька частка видатків інвестиційного та розвиткового характеру обмежує можливості підвищення ефективності управлінських процесів, модернізації матеріально-технічної бази та впровадження цифрових інструментів.

У контексті економічної безпеки така структура публічних фінансів є виправданою в короткостроковій перспективі, оскільки забезпечує стабільність функціонування державного органу в умовах кризових викликів. Водночас у середньо- та довгостроковій перспективі виникає потреба у більш збалансованому розподілі бюджетних ресурсів із поступовим збільшенням частки витрат, спрямованих на розвиток, цифровізацію та підвищення інституційної спроможності, що сприятиме посиленню економічної безпеки держави загалом.

Таблиця 2.2

**Структура застосування інструментів митно-тарифного регулювання
Південно-Східної митниці**

Інструмент	2021	2022	2023	2024
Ввізне мито	Домінуюча частка	Зменшення	Зростання	Стабільна частка
Вивізне мито	Незначна частка	Мінімальна	Низька	Низька
Тарифні пільги	Обмежені	Значне розширення	Оптимізація	Активне застосування
Спеціальні та антидемпінгові мита	Вибіркове застосування	Обмежене	Поступове відновлення	Посилення ролі

Джерело: сформовано автором на основі [43]

Застосування тарифних пільг у 2022–2024 роках стало одним із ключових інструментів державної економічної політики, спрямованої на стабілізацію соціально-економічних процесів в умовах повномасштабної війни та суттєвих структурних зрушень у зовнішній торгівлі. Запровадження пільгових режимів митного оподаткування було обумовлене необхідністю оперативного реагування на кризові явища, зокрема порушення логістичних ланцюгів, дефіцит критично важливих товарів та зростання витрат суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Для Південно-Східної митниці така політика означала істотне зростання кількості митних операцій із застосуванням тарифних пільг, що вимагало адаптації процедур митного контролю, підвищення ролі ризик-орієнтованих підходів та посилення аналітичної роботи щодо правомірності використання пільгових режимів.

У практичній діяльності Південно-Східної митниці тарифні пільги застосовувалися передусім щодо товарів критичного імпорту, до яких належали енергетичні ресурси, паливно-мастильні матеріали, обладнання для відновлення інфраструктури, військового та гуманітарного призначення, а також продукція подвійного використання. Такий підхід сприяв зниженню фінансового навантаження на імпортерів, забезпеченню безперебійного постачання стратегічно важливих товарів і підтримці ключових галузей економіки. Водночас масове застосування пільг об'єктивно призвело до зменшення обсягів митних

надходжень до державного бюджету, що негативно вплинуло на фіскальний потенціал митно-тарифного регулювання.

У контексті економічної безпеки зазначена політика має подвійний характер. З одного боку, тарифні пільги виконували антикризову функцію, знижуючи ризики зупинки виробничих процесів, дефіциту товарів і соціальної напруги. З іншого боку, зменшення фіскального ефекту митно-тарифного регулювання створювало додаткові виклики для бюджетної стабільності, особливо в умовах зростання державних видатків на оборону, соціальний захист та відновлення зруйнованої інфраструктури. Таким чином, застосування тарифних пільг у 2022–2024 роках потребувало постійного балансування між економічною доцільністю та фіскальними інтересами держави.

Особливу роль у системі митно-тарифного регулювання в умовах відкритої економіки та загострення конкурентної боротьби на світових ринках відіграють спеціальні, антидемпінгові та компенсаційні мита. У діяльності Південно-Східної митниці у 2023–2024 роках застосування цих інструментів набуло більш системного характеру, що пов'язано з активізацією торговельних розслідувань, спрямованих на виявлення фактів недобросовісної конкуренції з боку іноземних виробників. Такі мита є важливим механізмом захисту внутрішнього ринку, оскільки дозволяють нейтралізувати негативний вплив демпінгового імпорту та компенсувати шкоду, завдану національним товаровиробникам.

Застосування антидемпінгових і компенсаційних мит у діяльності Південно-Східної митниці сприяло створенню більш рівних умов конкуренції для вітчизняних підприємств, зокрема у промислово розвинених галузях регіону. В умовах воєнного стану та обмежених можливостей державної підтримки національного виробника ці інструменти набувають особливої ваги, оскільки дозволяють опосередковано стимулювати внутрішнє виробництво без прямого бюджетного фінансування. Водночас ефективність їх застосування значною мірою залежить від якості проведення торговельних розслідувань, рівня міжвідомчої координації та спроможності митних органів забезпечувати належний контроль за виконанням відповідних рішень.

Аналіз практики митно-тарифного регулювання на прикладі Південно-Східної митниці у 2021–2024 роках свідчить про суттєву трансформацію підходів до використання митних інструментів. Якщо у довоєнний період пріоритет надавався фіскальній функції митних тарифів, то в умовах війни акцент було зміщено у бік регуляторної та захисної складових. Це проявилось у розширенні переліку тарифних пільг, спрощенні процедур митного оформлення та посиленні ролі спеціальних мит як інструменту захисту внутрішнього ринку.

Разом із тим, динаміка та структура застосування митних інструментів у діяльності Південно-Східної митниці відображають прагнення держави забезпечити баланс між фіскальними інтересами, потребами економічної безпеки та виконанням міжнародних зобов'язань, зокрема у межах угод про вільну торгівлю та співпраці з Європейським Союзом. Такий баланс є складним і потребує гнучкого реагування на зміну зовнішніх та внутрішніх умов, а також постійного моніторингу ефективності застосування митно-тарифних інструментів.

Узагальнюючи результати аналізу, слід зазначити, що митно-тарифне регулювання на прикладі Південно-Східної митниці у 2021–2024 роках зазнало суттєвих змін під впливом воєнних, економічних та інституційних чинників. Запровадження тарифних пільг і активізація застосування спеціальних мит стали відповіддю на безпрецедентні виклики, з якими зіткнулася українська економіка. Водночас подальше вдосконалення митно-тарифного регулювання потребує підвищення ефективності адміністрування митних платежів, стабільності нормативно-правової бази та посилення аналітичної складової діяльності митних органів, що є необхідною передумовою зміцнення економічної безпеки держави у середньо- та довгостроковій перспективі.

2.2 Аналіз впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки

Економічна безпека держави є фундаментальною умовою для підвищення якості життя громадян та забезпечення їхнього добробуту. Коли національна економіка має високий рівень безпеки, це дає змогу збільшувати фінансування соціальної сфери та підвищувати заробітну плату в країні, що безпосередньо покращує життя населення. Окрім соціального аспекту, економічна стабільність створює сприятливе середовище для процвітання бізнесу й підприємництва, сприяючи залученню інвестицій та розвитку інноваційних проєктів.

Наявність достатнього рівня економічної безпеки значно розширює можливості держави щодо протидії різноманітним внутрішнім та зовнішнім загрозам, таким як фінансові кризи, економічні санкції чи спад виробництва. Крім того, це безпосередньо пов'язано з посиленням державної незалежності та автономії, дозволяючи уряду приймати рішення, виходячи виключно з національних інтересів, без підпадання під політичний чи економічний тиск з боку інших країн.

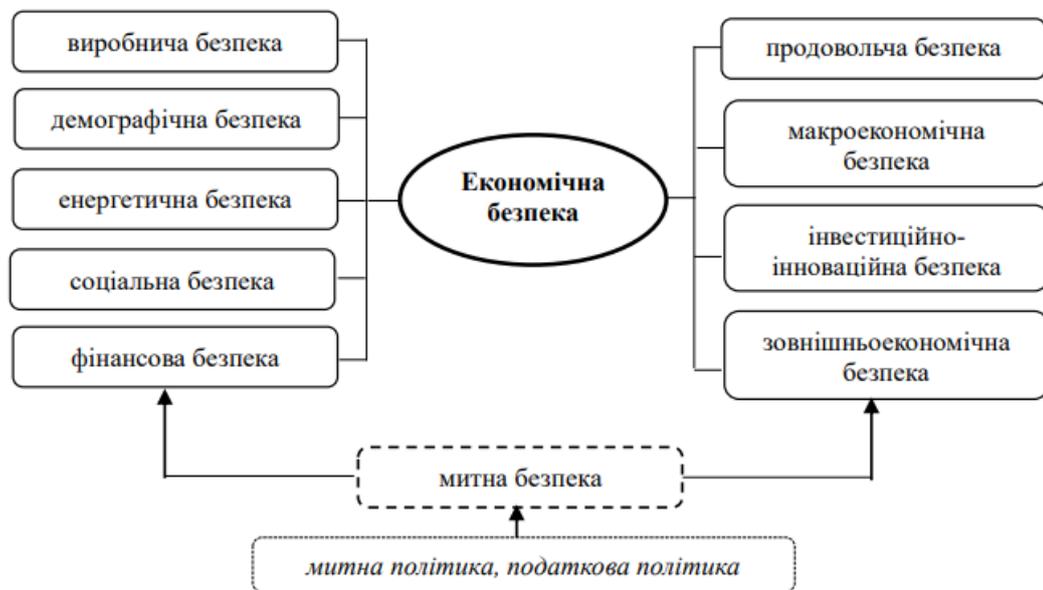
Важливість економічної безпеки підтверджена на найвищому рівні: згідно зі ст. 17 Конституції України, «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [29]. Таке конституційне положення фактично прирівнює економічну безпеку до забезпечення територіальної цілісності та суверенітету, підкреслюючи її критичну роль у загальній системі національної безпеки.

Офіційне визначення поняття міститься у Наказі Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277, де зазначено, що економічна безпека – це «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі й характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання» [47]. Це тлумачення

фокусується на здатності економіки бути стійкою перед загрозами та зберігати свій суверенітет.

Однак, існують і більш широкі підходи до розуміння цього явища. Наприклад, О.М. Правдивець розглядає економічну безпеку як цілеспрямовану діяльність центральних та місцевих органів влади, спрямовану на забезпечення сталого функціонування національної економіки, її соціально-економічного розвитку та економічного добробуту громадян [45, с. 42]. У свою чергу, В.Ф. Піхоцький бачить сучасну економічну безпеку як складову національної безпеки, що є врегульованими правом суспільними відносинами, які уможливають безперервне та ефективне відтворення, розподіл і споживання благ в інтересах особистості, суспільства й держави [44, с. 193].

Таким чином, узагальнюючи, економічна безпека є станом національної економіки, що характеризується її стійкістю та здатністю ефективно протистояти як зовнішнім, так і внутрішнім загрозам, водночас гарантуючи достатній рівень добробуту для більшості населення. Забезпечення цього стану досягається через формування безпечного середовища в усіх складових економіки (рис. 2.1).

Рис. 2.1. Складові економічної безпеки держави та місце митної безпеки в її структурі Джерело: [47].

Кожен елемент загальної економічної безпеки є критично важливим, оскільки дисбаланс у будь-якій ланці може негативно позначитися на її загальному стані. Саме тому ефективне управління кожною складовою є ключовим, оскільки ці елементи разом формують надійну систему захисту економічних інтересів держави. Така комплексна система дає змогу ефективно реагувати на кризи, підтримувати високу конкурентоспроможність на світовому ринку та гарантувати добробут громадян.

У структурі економічної безпеки, хоча митна безпека може і не бути виділена як окремий автономний елемент, вона відіграє суттєву роль у забезпеченні стабільності та захисту інших складових. Зокрема, вона безпосередньо пов'язана із зовнішньоекономічною безпекою. Остання є частиною економічної безпеки і має на меті контроль над ризиками, що виникають у сферах міжнародної торгівлі, руху капіталу та ресурсів. У цьому контексті митна безпека створює механізми, які забезпечують ефективне функціонування цих процесів та запобігають порушенням митних правил під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності.

Митна безпека виконує ключові функції у зовнішньоекономічній діяльності. Вона забезпечує захист внутрішнього ринку, регулює імпорт та експорт товарів, активно протидіє контрабанді, а також сприяє боротьбі з незаконним переміщенням товарів і фінансових ресурсів через державний кордон. Таким чином, вона створює передумови для прозорості та надійності зовнішньоекономічних відносин.

Крім того, митна безпека має значний вплив на фінансову безпеку держави. Завдяки контролю за коректністю нарахування та сплати митних платежів, вона сприяє реалізації фінансової безпеки, що підтримує фінансову стійкість держави та її здатність виконувати економічні та соціальні функції.

Відповідно до частини 2 статті 6 Митного кодексу України (МКУ), митна безпека визначається як стан захищеності митних інтересів України, тобто її національних інтересів, забезпечення та реалізація яких досягається через здійснення митної справи [36]. Принципи митної політики вказують на те, що

об'єктом митної безпеки є саме митні інтереси держави, на захист яких вона спрямована.

Сьогодні в Україні відсутнє чітке законодавче визначення митних інтересів та їх вичерпного переліку, що є негативним явищем. Це спричиняє проблему на державному рівні, оскільки унеможлиблює однозначне визначення та окреслення поняття «митна безпека», знижуючи ефективність заходів, спрямованих на її забезпечення [28, с. 252]. Хоча ми погоджуємося з думкою, що розуміння митної безпеки як стану захищеності митних інтересів цілком її характеризує, ми підтримуємо необхідність формування детального переліку митних інтересів для більш чіткого розуміння об'єкта митної безпеки.

Саме через функції митної безпеки, такі як контроль, регулювання та збір митних платежів (що є прямою реалізацією митно-тарифної політики), і відбувається вплив на показники економічної безпеки. Ефективність чинної митно-тарифної політики безпосередньо позначається на рівні зовнішньоекономічної безпеки (регулювання товаропотоків, захист виробника) та фінансової безпеки (наповнення бюджету митними надходженнями). Таким чином, Аналіз впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки є критично важливим, оскільки вона є ключовим інструментом реалізації митної безпеки, яка, у свою чергу, підтримує стійкість і добробут всієї національної економіки.

Для розробки ефективних заходів у сфері митної політики, які повною мірою забезпечать виконання національних інтересів, критично важливим є чітке формулювання об'єкта митної безпеки. На нашу думку, до митних інтересів держави належить низка ключових аспектів:

дотримання умов та порядку переміщення товарів через митний кордон, що передбачає здійснення всіх необхідних митних процедур під час оформлення та контролю;

управління структурою експорту та імпорту, а також забезпечення захисту внутрішнього ринку шляхом використання механізмів тарифного та нетарифного регулювання;

забезпечення повноти надходжень та сплати митних платежів;
захист населення від шкідливих або небезпечних товарів через виконання процедур, наприклад, фітосанітарного контролю;
протидія незаконному обігу товарів, що включає запобігання та боротьбу з контрабандою.

Таким чином, визначення конкретного об'єкта митної безпеки створює основу для розробки та впровадження ефективної митної політики. Ефективність митної безпеки, за твердженням Ю.О. Голинського, може бути оцінена за допомогою певних показників або індикаторів, що відображають реальний стан економічної безпеки [11].

Науковці, як правило, виділяють як основні індикатори митної безпеки повноту сплати митних платежів та повноту виявлення митних правопорушень. Основним індикатором митної безпеки доцільно розглядати втрати держави від економічної контрабанди та недостовірного декларування, оскільки їхня величина безпосередньо характеризує, наскільки повно виконуються функції митними органами і наскільки захищені митні кордони.

Для комплексної оцінки рівня митної безпеки пропонується використовувати індикатор фіскальної ефективності митної справи. Цей показник обчислюється як різниця між фактично отриманою сумою митних платежів та тією сумою, яка мала б бути стягнута при повному оподаткуванні всього обсягу зовнішньоторговельних операцій. Чим менша ця різниця, тим вищий рівень митної безпеки. Хоча порогове значення такого показника можна встановити через експертні оцінки та аналіз міжнародного досвіду, є зауваження, що ці індикатори можуть не повною мірою та не системно відображати всі митні інтереси держави [2].

Важливість митної безпеки значно зростає у період воєнного стану, оскільки вона перетворюється не лише на інструмент економічної стабільності, але й стає критичним чинником національної безпеки. У військовий час митні органи несуть величезну відповідальність, контролюючи переміщення товарів, техніки, зброї та гуманітарної допомоги. Водночас вони повинні забезпечувати швидке та безперешкодне проходження критично важливих вантажів для потреб армії та

цивільного населення, одночасно оцінюючи ризики ввезення заборонених або небезпечних матеріалів.

Для реалізації цілей митної безпеки та підвищення відповідальності в умовах війни необхідне вдосконалення інфраструктури: забезпечення митних органів сучасною технікою для сканування, вдосконалення автоматизованої системи управління ризиками, посилення боротьби з корупцією та підвищення відповідальності посадових осіб, які порушують митні правила заради фінансової вигоди.

В умовах воєнного часу митні служби мають бути максимально адаптивними та ефективними. Це вимагає одночасного поєднання кількох завдань: посиленого митного контролю, спрощення процедур для гуманітарної допомоги, підтримки військово-промислового комплексу, швидкого реагування на зміни в економіці, а також виконання звичних функцій у зовнішньоекономічній діяльності.

В контексті аналізу впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки, згадані митні інтереси, зокрема забезпечення повноти надходжень митних платежів та управління структурою експорту/імпорту шляхом тарифного регулювання, є прямими результатами застосування цієї політики. Отже, кількісні індикатори, як-от фіскальна ефективність митної справи (яка показує, наскільки успішно митно-тарифна політика забезпечує наповнення бюджету) та рівень контрабанди (що демонструє її здатність захищати внутрішній ринок), слугують критеріями оцінки впливу чинної політики на загальний рівень економічної безпеки.

Митні органи виступають ключовим суб'єктом реалізації митної безпеки держави, оскільки саме вони здійснюють процедури контролю, митного оформлення, регулювання та забезпечення порядку на митному кордоні. Від ефективності їхньої діяльності безпосередньо залежить захищеність економічних інтересів та національна безпека країни.

Функції митних органів у контексті забезпечення митної безпеки охоплюють широкий спектр завдань: вони контролюють дотримання

законодавства у сфері імпорту та експорту, активно протидіють контрабанді та незаконному переміщенню товарів, запобігають економічним правопорушенням і забезпечують сплату митних платежів. Ця діяльність є критично важливою для збереження стабільності бюджету, сприяння прозорості зовнішньоекономічних відносин та гарантування безпеки держави.

Про ефективність їхньої роботи, навіть в умовах воєнного стану, свідчать статистичні дані. За результатами аналітично-пошукової роботи у 2023 році було зафіксовано 11 935 порушень митних правил, загальна вартість предметів яких склала майже 8,9 млрд грн. Порівняно з 2022 роком, кількісний показник правопорушень зріс на 7%, а вартісний — збільшився у 3 рази. Крім того, у 2023 році митні органи виявили 834 факти незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів (зростання на 38,5% порівняно з 2022 роком) та 343 факти незаконного переміщення зброї, боєприпасів та вибухових речовин (зростання на 11%) [20; 21].

У сфері адміністрування митних платежів, яка є прямим відображенням чинної митно-тарифної політики, діяльність митних органів також демонструє значущі результати. Навіть у критичному 2022 році, на тлі повномасштабного вторгнення та суттєвого падіння зовнішньоекономічної діяльності, до Державного бюджету було перераховано 300,8 млрд грн, а додатково отримані платежі склали 6,3 млрд грн. У 2023 році загальна сума надходжень зросла до 459,7 млрд грн, що становить 94,4% від планового показника, при цьому додаткові надходження сягнули 9,3 млрд грн [20; 21]. Ці фінансові результати підкреслюють здатність митних органів підтримувати фінансову безпеку держави навіть у складних обставинах.

Незважаючи на досягнення, завжди існують можливості для удосконалення. Для подальшого зміцнення митної безпеки держави необхідне постійне вдосконалення діяльності митних органів шляхом впровадження сучасних інформаційних технологій, налагодження співпраці з митними органами інших держав, підвищення відповідальності за посадові злочини серед персоналу, а

також можливе запровадження фінансової мотивації для стимулювання якісного виконання обов'язків.

Г. Коломієць зазначає, що інтеграція європейських стандартів митного контролю в Україні є ключовою: вона «сприяє підвищенню рівня митної безпеки, знижує ризики контрабанди та порушень митного законодавства, покращує ефективність митних операцій та сприяє інтеграції України в європейський економічний простір» [28]. Таким чином, якісна співпраця з міжнародними інституціями є не лише позитивним фактором, а й необхідністю в умовах глобалізації.

У рамках аналізу впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки, наведені факти порушень митних правил та обсяги додатково отриманих митних платежів є прямими індикаторами. Зростання обсягу виявлених правопорушень демонструє посилення контролю, тоді як значні суми додаткових надходжень підтверджують фіскальну ефективність застосування митно-тарифних механізмів. Це свідчить про те, що ефективна робота митних органів забезпечує реалізацію митно-тарифної політики як важливого інструменту захисту економічних інтересів держави.

Аналіз впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки

Проведене дослідження наголошує на критичній важливості митної безпеки як невід'ємного компонента економічної безпеки держави, який безпосередньо впливає на її стабільність, розвиток та здатність захищати національні інтереси. Ефективність митної безпеки є запорукою стійкості національної економіки до внутрішніх і зовнішніх загроз, гарантує прозорість зовнішньоекономічної діяльності, виступає бар'єром для економічних злочинів і формує необхідну основу для фінансової стабільності країни.

Митні органи визначені як ключові суб'єкти реалізації митної безпеки. Вони виконують багатоаспектні функції, що включають контроль, регулювання зовнішньоторговельних процесів, адміністрування митних платежів та протидію контрабанді. Приклади їхньої роботи, особливо в складних умовах воєнного стану,

наочно демонструють їхній значний і прямий вплив на забезпечення як економічної, так і загальної національної безпеки держави.

Таким чином, у контексті аналізу впливу чинної митно-тарифної політики на показники економічної безпеки, митна безпека є інструментальним механізмом, через який ця політика реалізується. Фіскальні результати діяльності митних органів (зокрема, збори та додаткові надходження митних платежів) прямо відображають ефективність митно-тарифної політики як джерела фінансової безпеки.

Подальші дослідження повинні зосередитися на аналізі сучасних підходів до оцінювання рівня митної безпеки, а також на вдосконаленні нормативно-правової бази. Це передбачає необхідність уточнення митних інтересів держави з метою створення чітких та дієвих механізмів їхнього захисту. Крім того, важливим напрямом є зміцнення міжнародного співробітництва через налагодження тісної взаємодії з митними органами інших країн для забезпечення всезагальної митної безпеки.

2.3 Досвід країн-партнерів у використанні захисних мит, тарифних квот та інших заходів митно-тарифного регулювання

Активізація глобальних інтеграційних процесів неминуче веде до взаємного зближення економік незалежних держав. Це спричиняє зростання обсягів міжнародної торгівлі, розширення товарної номенклатури на світовому ринку, ліквідацію торговельних бар'єрів, спрощення умов торгівлі та виникнення нових її форм. Водночас, ці процеси генерують низку загроз для зовнішньоекономічної безпеки окремих країн, що підкреслює критичну важливість застосування ефективних інструментів тарифного регулювання.

Державна діяльність у сфері тарифного регулювання здійснюється практично в усіх країнах, проте її масштаби, методи та конкретні цілі формуються кожною країною індивідуально, виходячи з її місця у світовій економіці та внутрішньої і зовнішньої політики [3].

Європейський вибір України обумовлений усвідомленням того, що інтеграція є важливим чинником підтримки державної незалежності, національної безпеки та економічного розвитку. Це передбачає необхідність вивчення міжнародного досвіду для результативного впровадження вимог Світової організації торгівлі (СОТ) щодо загальної лібералізації торговельних відносин [7].

На сьогодні тарифне регулювання виступає як дієвий регулятор, який сприяє підвищенню відкритості ринку, але при цьому вважається найбільш поширеним зовнішньоторговельним інструментом протекціонізму.

Тарифне регулювання, безумовно, має свої унікальні особливості в різних країнах, що відображає об'єктивні відмінності в національних інтересах. Регулювання у розвинутих країнах переважно відповідає рекомендаціям міжнародних організацій. У країнах із ринковою економікою з метою стимулювання припливу капіталу митом оподатковується виключно імпорт, а експортне мито взагалі не застосовується; наприклад, у США його використання навіть заборонене законодавством.

Варто зазначити, що більшість високорозвинених країн, а також країн із перехідною економікою, на різних етапах свого розвитку використовували подібну зовнішньоекономічну політику. Вона полягала у обмеженні вивезення сировини, заохоченні експорту готової продукції та стимулюванні імпорту комплектуючих матеріалів, що було спрямовано на розвиток власної промисловості.

Тарифне регулювання активно використовується у багатьох країнах світу як ефективний інструмент стимулювання експорту. Наприклад, в Індонезії існує механізм, згідно з яким експортер може отримати звільнення від сплати мита на імпортовані матеріали, необхідні для виробництва експортної продукції. Для цього експортер подає план експорту з переліком імпортних матеріалів та банківською гарантією; імпортер отримує ліцензію, а сума мита згодом сплачується експортером. Подібна система сприяння експорту діє і в Китаї, де надаються суттєві пільги на експортні операції, тоді як пільги для імпортерів, навпаки, заборонені [23].

Тарифна політика тісно залежить від специфіки товарних ринків та характеру конкуренції на них. Як правило, мінімальний рівень захисту мають ринки базових (сировинних) товарів. Натомість для ринків готових виробів типовим є протекціонізм, де активно застосовуються тарифні методи для обмеження імпорту.

Багато країн, використовуючи тарифне регулювання, дуже прискіпливо підходять до стримування імпорту та захисту національного товаровиробника. Найсильніше тарифними бар'єрами захищені ринки таких країн, як ЄС, Індія та Туреччина. Окрім самого мита, різні країни дедалі частіше використовують правила митного оформлення та адміністративні формальності як додаткові заходи обмеження імпорту. Наприклад, при митному оформленні імпорту сільськогосподарської продукції в Туреччині стягується понад 30 видів платежів і зборів [27].

Приєднання до Європейського Союзу (ЄС) суттєво змінило митну політику країн-членів. Після вступу до ЄС Польща втратила можливість самостійно визначати митну політику та встановлювати митні тарифи, а значна частина митних платежів почала перераховуватися безпосередньо до бюджету ЄС.

Для польських підприємств легкої та харчової промисловості це приєднання призвело до значних втрат, оскільки нові ставки мита ЄС були нижчими приблизно на 6% порівняно з тими, що діяли до вступу. Це стало ключовим фактором стрімкого зростання імпорту взуття та текстильної продукції з Китаю, а також харчових продуктів із країн Східної Європи.

Митний тариф Польщі, як члена ЄС, представлений чотирма основними видами ставок: основними (конвенційними), преференційними, автономними та зниженими. Знижені ставки Польща застосовує для країн, з якими підписані угоди про вільну торгівлю (зокрема, країни Центральної Європейської зони вільної торгівлі, члени зони вільної торгівлі ЄС, держави Балтії). Оскільки близько 80% товаропотоку надходить саме з цих країн, на практиці найчастіше застосовуються саме ці знижені ставки при митному оформленні [64].

Законодавство Грузії передбачає лише три основні ставки ввізного мита: 0%, 5% та 12%. Така спрощена тарифікація допомагає мінімізувати випадки порушення митного законодавства та спроб заниження митної вартості. Уряд Грузії свідомо обрав стратегію односторонньої відкритості своєї економіки для зовнішньої торгівлі, не чекаючи підписання двосторонніх чи багатосторонніх міжнародних угод. Політика вільної торгівлі в цій країні ґрунтується на низьких або нульових митних тарифах, а митні процедури, як для імпорту, так і для експорту, максимально спрощені та реалізуються з мінімумом витрат [22].

Історично Японія, до початку ХХ століття, була економічно відсталою країною із сильно обмеженою зовнішньоекономічною діяльністю та була практично закритою для імпорту. Сьогодні Японія вважається однією з найбільш відкритих країн, де середньоарифметична ставка мита становить лише 5,6%. Це свідчить про те, що японський імпортерний тариф загалом є досить низьким бар'єром для зарубіжних компаній.

Проте, в Японії існують фактично заборонні ставки на окремі чутливі види товарів, які захищають внутрішнього виробника: наприклад, мито на рис становить 444%, на пшеницю – 193%, а на взуття – 170%.

Японія, окрім членства в СОТ, не входить до жодної іншої міжнародної торговельної організації, проте має договори про пільгове тарифне оподаткування з деякими країнами, що розвиваються. Ставки за цими договорами навіть нижчі, ніж передбачені Генеральною угодою з тарифів і торгівлі (ГАТТ). Близько третини імпортованих товарів, переважно сировина, не обкладаються митом. Понад 45% товарних позицій оподатковуються за ставками менше 5%, і лише 3% товарів – за ставками понад 30% (це стосується переважно взуття, текстилю та продуктів харчування).

Митний тариф Японії є складним і має чотири колонки зі ставками:

загальні (основним) ставки, які можуть змінюватися в односторонньому порядку;

конвенційні (договірні) ставки, закріплені в рамках ГАТТ / СОТ;

преференційні ставки;

тимчасові ставки, що запроваджуються на підставі закону про тимчасові тарифні заходи [32].

Щодо американської тарифної політики, то кожен товар, що ввозиться на територію США, має пройти велику кількість формальностей. Ці процедури призначені не лише для коректного застосування митного тарифу, але й для гарантування того, що імпортери суворо дотримуються американських правил щодо визначення країни походження, технічних норм, безпеки продукції та наявності етикеток. Лише після виконання всіх цих вимог товар отримує дозвіл на ввезення на митну територію країни.

У тарифному регулюванні Сполучених Штатів Америки значну роль відіграє Північноамериканська угода про вільну торгівлю (НАФТА), яка передбачає скасування митних зборів на значну частину товарних груп, що ввозяться між Канадою, Мексикою та США. Для країн-членів цієї угоди (США, Мексика, Канада) НАФТА забезпечує повне скасування мита або негайно, або поступово протягом 5–10 років [59].

Митний тариф США представлений ставками, згрупованими у двох основних стовпчиках, причому перший стовпчик має дві графи:

пільговий тариф (для товарів, до яких США застосовує пільгові умови);

повні ставки мита на товари, до яких застосовується режим найбільшого сприяння (РНС).

Оскільки для надання режиму найбільшого сприяння не потрібне укладання спеціальних двосторонніх договорів, ним можуть користуватися практично всі країни світу, за винятком тих, чий перелік визначено законодавством США (наприклад, Куба, Лаос, Північна Корея). До товарів із цих виняткових країн застосовуються окремі ставки мита, зазначені у другому стовпчику митного тарифу [58].

Розвинені країни взаємно знижують ставки мита переважно на основі багатосторонніх домовленостей. На тлі високої диференціації рівня економічного розвитку:

країни, що розвиваються, зазвичай широко застосовують середні ставки мита;

держави з нижчим рівнем доходів частіше вдаються до тарифного захисту.

За даними СОТ, рівень тарифного оподаткування у розвинених країнах є порівняно невисоким (у ЄС – 4,6%, у США – 3,5%, у Японії – 5,6%). На противагу цьому, більшість країн, що розвиваються, застосовують середньоарифметичну ставку мита в діапазоні 10–20%. Завдяки вищому рівню митного оподаткування, уряди цих країн здатні диверсифікувати структуру економіки, створювати власну промисловість та поповнювати дохідну частину бюджету [66].

Митний тариф також застосовується як інструмент заохочення виробництва та експорту продукції з високою часткою доданої вартості. Це реалізується через принцип тарифної ескалації, який полягає у підвищенні ставок мита відповідно до ступеня обробки товарів. При цьому різниця між ставками на сировину та готову продукцію у розвинених країнах може становити навіть десять разів.

У країнах із перехідною економікою тарифна ескалація є менш вираженою:

у Польщі рівень тарифного захисту зростає у 2,8 рази із збільшенням ступеня обробки товару;

у Чехії це зростання становить 4,5 рази;

у менш розвинених економіках рівень ескалації ще нижчий: у Туреччині тарифи на готову продукцію більші, ніж на сировину, у 3,5 рази, а в Тунісі – приблизно у 1,5 рази [67].

Досвід Грузії може слугувати показовим прикладом для України у реформуванні митної системи, оскільки ця країна налагодила відкриті та недискримінаційні торговельні відносини зі світом. Свобода торгівлі у Грузії забезпечується завдяки застосуванню низьких або нульових митних тарифів.

Для прискорення інтеграції України до ЄС доцільно наслідувати шлях країн Центральної Європи, які вже пройшли цей процес: вносити зміни до національного законодавства, використовуючи лише ті інструменти, що не суперечать принципам СОТ та ЄС, поступово зменшувати митні ставки відповідно до домовленостей з СОТ, при цьому не відмовлятися від захисту

вразливих галузей національної економіки, таких як агропромисловий комплекс (АПК) та машинобудування.

Загальне порівняння ефективності застосування тарифного регулювання свідчить на користь того, що введення цих інструментів впливає на обсяг імпортованих товарів обернено пропорційно до зростання їхніх цін.

Аналіз зарубіжного досвіду також дає можливість конструктивно підійти до встановлення та розрахунку ставок податку на додану вартість (ПДВ), розмір яких у різних країнах коливається від 15% до 25%. Загалом ставки ПДВ можна класифікувати так:

Низькі ставки (5–15%): застосовуються до соціально значущих товарів (продукти харчування, медичні та дитячі товари).

Стандартна (базова) ставка (18–22%): поширюється на більшість продуктів.

Високі ставки (понад 22%): застосовуються до предметів розкоші.

Наприклад, у деяких країнах стандартний тариф поширюється на всі продукти, тоді як преференційна ставка (9%) може застосовуватися до книг, періодичних видань, ліків, продуктів харчування та безалкогольних напоїв.

Один із можливих варіантів, який варто вивчити Україні на основі закордонного досвіду, – це встановлення зниженого 9% ПДВ на продукти харчування. Таке впровадження може не лише підвищити споживчий попит, але й допомогти українським виробникам формувати більш конкурентоспроможні ціни на свою продукцію [68].

Навіть у рамках Європейського Союзу, як показує досвід Франції, поряд із діючими нормами регулювання ЗЕД ЄС, існують національні норми, які встановлюють порядок ввезення/вивезення товарів, аж до заборони експорту та імпорту окремих із них.

Крім того, у Франції застосовуються так звані паратарифні податки на низку ввізних товарів:

на шкіру та шкіряні вироби – 0,18%;

на одяг – 0,11%;

на текстиль – 0,14%.

Податок на імпортовану лісову продукцію та вироби із зернових стягується за ставкою 1,3%.

При цьому ставка ПДВ у Франції становить 20%, проте для соціально важливих товарів (ліки, продукти харчування, медичне обладнання для інвалідів) вона знижена до 5,5%, а для предметів розкоші може підвищуватися до 22% [69].

Аналіз податкової політики різних країн надає Україні цінні уроки для потенційного реформування системи податку на додану вартість (ПДВ) та акцизного податку.

Зважаючи на необхідність збільшення бюджетних надходжень, Україна може теоретично вивчити досвід Франції, де передбачені вищі ставки для предметів розкоші. Хоча стандартна ставка ПДВ у Франції 20%, для предметів розкоші вона може сягати 22%. Підвищення ставки ПДВ на предмети розкоші та автомобілі до такого рівня може не лише збільшити фіскальний потенціал та прискорити розвиток різних галузей, а й сприяти врегулюванню правового статусу цих категорій товарів у майбутньому.

Країною з досить низькою загальною ставкою ПДВ є Люксембург – 17%. Економічна політика Люксембургу цілеспрямовано базується на підтримці макроекономічної стабільності та покращенні умов ведення бізнесу. Легкість сплати податків та низькі податкові ставки сприяють залученню іноземних інвестицій.

Структура ПДВ у Люксембурзі:

загальна (стандартна) ставка – 17%: застосовується до всіх товарів і послуг;
знижені ставки – 14% та 8%: застосовуються до продуктів харчування, кормів, тварин, рослин та ліків;

особливо знижена ставка – 3%: застосовується до постачання природного газу та електроенергії.

Виходячи з досвіду вищезазначених країн, для сприяння сталому розвитку економіки України та виведення галузей економіки з тіні, може бути вигідно застосовувати загальну ставку ПДВ у розмірі 17% (замість поточної 20%) [61].

Що стосується акцизного податку, то кожна країна самостійно обирає пріоритетні галузі для встановлення високих ставок оподаткування.

Окремі європейські країни, як-от Швеція та Фінляндія, пріоритетно визначають високі ставки на алкогольну продукцію, що становить близько 70% їхніх загальних акцизних надходжень.

У Італії та Греції цей показник ще вищий – 83–89%.

Інші країни, наприклад, Данія та Німеччина, надають перевагу більшою мірою оподаткуванню тютюнових виробів.

Надходження від акцизних податків у багатьох країнах світу становлять вагомий статтю бюджетних доходів. Наприклад, у Польщі, Чехії та Угорщині акцизи формують 10%–15% усіх податкових надходжень. У розвинених економіках цей показник також суттєвий: в Японії – 7,3%, у США – 6,8%. У країнах ЄС внесок акцизів варіюється значно: від 5% у Бельгії до 22% у Греції, тоді як у Великій Британії, Фінляндії та Португалії він тримається на рівні 12,2%–13,3%, а в Німеччині та Франції – 8,4% та 6,4% відповідно [60].

Данія демонструє комплексний підхід до оподаткування, включаючи збори, спрямовані на охорону навколишнього середовища. Тут стягується збір, наприклад, із одноразового посуду (50%) та хімікатів для виготовлення торговельної упаковки (20%). Також оподатковуються товари, що виділяють вуглекислий газ. Вводиться дослідницький збір на маргарин та його вітамінні аналоги. При імпорті автомобілів і прогулянкових суден сплачується реєстраційний збір. У Данії діє єдина ставка ПДВ у розмірі 25% для всіх товарів (за винятком літаків, газет і журналів), а акцизний податок застосовується до широкого переліку товарів, включаючи алкогольну продукцію, тютюнові вироби, морозиво, косметику, парфумерію та моторний спирт [57].

У Бельгії зовнішньоекономічна діяльність регулюється національним законодавством у суворій відповідності до нормативних актів ЄС. У країні діють три ставки ПДВ:

12%: на тютюнові вироби, маргарин, органічні добрива;

6%: на більшість продуктів харчування, книги, газети, журнали;

19,5%: на всі інші товари.

Акцизним податком обкладаються алкоголь, пиво, вино, лікери, нафтові масла, природний газ, моторний спирт, кава, а також кондитерські вироби, що містять цукор.

З початком 2014 року утилізаційний збір в Україні було поширено і на вітчизняних автовиробників, тоді як раніше він стягувався виключно при імпорті автомобілів. Це вимушене введення збору для вітчизняного автотранспорту сприяло згладжуванню цінової нерівності між вітчизняною та імпортною продукцією, хоча й не на користь місцевих виробників.

При ввезенні товарів до США, окрім стандартного мита, імпортери зобов'язані сплачувати низку додаткових податків і зборів, які мають специфічне призначення:

збір за митне оформлення – 0,17% митної вартості товару;

портовий збір – 0,125% фактурної вартості товару;

додаткове мито при ввезенні автотранспортних засобів – 25% митної вартості;

збір за дослідження – при ввезенні чаю;

збір за дозвіл – при ввезенні деяких рослин (70 доларів США);

податок резервного фонду на нафту – 9,7 цента з барелю;

акцизний податок за специфічною ставкою – на вино, пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, парфумерію.

Окремо варто відзначити наказ, виданий у США у грудні 2013 року, яким встановлено збір з виробництва паперу та паперової упаковки у розмірі 0,35 дол. США за картонну тонну. Цей збір стосується продукції, виробленої або імпортованої на митну територію США в об'ємі понад 100 тис. тонн на рік, а загальний обсяг річних зборів у рамках цього наказу сягає 25 млн. дол. США. Ці кошти спрямовуються на маркетингові дослідження целюлозно-паперового виробництва США.

Аналіз існуючих тарифних інструментів різних країн показує, що застосування тарифного регулювання (ширшого поняття, що включає всі податки,

збори та мита) відрізняється значно більшою універсальністю порівняно із суто митними інструментами. На відміну від мита, застосування тарифних заходів не обмежується лише моментом перетину товаром митного кордону.

Україні необхідно звернути увагу на зарубіжний досвід, особливо на досвід Румунії, Франції та Люксембургу. Цей досвід є важливою передумовою для розвитку громадянського суспільства, досягнення сталого економічного зростання та становлення справді економічно розвиненої держави.

Отже, кожна країна у своїй зовнішньоекономічній діяльності використовує певні тарифні інструменти, але має свої унікальні особливості, що залежать від її зовнішньої та внутрішньої політики, а також становища у світі [54].

Ключовим елементом у досягненні ефективності митного регулювання України має стати забезпечення легалізації та детінізації торгівельної діяльності. Майбутні заходи повинні бути зорієнтовані на формування позитивної, прозорої та добросовісної зовнішньоекономічної діяльності шляхом зменшення бюрократичних, часових, технологічних та матеріальних витрат суб'єктів ЗЕД при перетині кордону. У сучасних умовах розвитку Україні необхідно якнайшвидше наблизитися до європейських норм щодо здійснення митного регулювання, що дозволить ефективно здійснювати митні процедури з мінімальними витратами.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЛЯ ЗМІЦНЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1 Стратегічні пріоритети розвитку митно-тарифної політики України в умовах євроінтеграційних процесів з урахуванням зарубіжного досвіду

Стратегічний розвиток митно-тарифної політики України в умовах євроінтеграційних процесів є одним із ключових чинників трансформації національної економіки та системи публічного управління загалом. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом визначила чіткий вектор поступової інтеграції України до єдиного економічного та митного простору ЄС, що обумовлює необхідність глибокого інституційного, правового та функціонального оновлення митної системи. Митно-тарифна політика в цьому контексті перестає бути виключно фіскальним інструментом і дедалі більше набуває рис стратегічного механізму забезпечення економічної безпеки, конкурентоспроможності національної економіки та стійкості державних фінансів [54].

В умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення роль митно-тарифної політики істотно зростає, оскільки саме через механізми митного регулювання держава може впливати на структуру імпорту та експорту, підтримувати критично важливі галузі, стримувати негативний вплив зовнішніх економічних шоків і забезпечувати стабільність бюджетних надходжень. Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що ефективна митно-тарифна політика формується на засадах довгострокової стратегічності, нормативної стабільності та тісної координації з промисловою, торговельною та інноваційною політикою.

Одним із базових стратегічних пріоритетів розвитку митно-тарифної політики України є поглиблена гармонізація національного митного законодавства з правом Європейського Союзу, зокрема з положеннями Митного кодексу ЄС.

Йдеться не лише про формальне приведення нормативно-правових актів у відповідність до європейських стандартів, а й про імплементацію європейських принципів митного адміністрування, таких як передбачуваність, прозорість, правова визначеність і рівність умов для всіх учасників зовнішньоекономічної діяльності. У цьому контексті показовим є досвід Німеччини, де митна система функціонує в межах чітко структурованого та стабільного правового поля, що мінімізує регуляторні ризики для бізнесу та сприяє довгостроковому економічному плануванню [50].

Для України стратегічним завданням є подолання практики частих і фрагментарних змін митних ставок та преференцій, які нерідко приймаються без належного макроекономічного аналізу. Європейський досвід демонструє, що стабільність тарифної політики є важливою передумовою залучення інвестицій та розвитку експортного потенціалу. У Німеччині тарифні рішення ухвалюються з урахуванням прогнозів розвитку галузей, стану внутрішнього ринку та загальноєвропейських економічних пріоритетів, що дозволяє поєднувати фіскальні інтереси з довгостроковими цілями економічного зростання.

Не менш важливим стратегічним пріоритетом є посилення захисної функції митно-тарифної політики України шляхом системного застосування інструментів торговельного захисту. В умовах відкритої економіки та зростання імпортової залежності держава повинна мати ефективні механізми протидії недобросовісній конкуренції. Польща є показовим прикладом країни, яка в період євроінтеграції активно використовувала антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні мита для захисту національних виробників. Такий підхід дозволив зберегти конкурентоспроможність польської промисловості та водночас адаптувати її до вимог внутрішнього ринку ЄС [31].

Для України застосування торговельних захисних заходів має особливе значення з огляду на втрату частини виробничого потенціалу внаслідок воєнних дій. Стратегічним пріоритетом є формування ефективної системи моніторингу імпортних потоків, оперативного виявлення демпінгових практик та своєчасного запровадження захисних мит відповідно до норм Світової організації торгівлі та

права ЄС. Це дозволить не лише захистити внутрішній ринок, а й зменшити структурні дисбаланси у зовнішній торгівлі [30].

Окреме місце серед стратегічних пріоритетів розвитку митно-тарифної політики посідає цифровізація митного адміністрування. Європейські країни розглядають цифрові митні сервіси як ключовий інструмент підвищення ефективності державного управління. Литва є одним із лідерів у впровадженні електронних митних систем, що забезпечують повний цикл електронного декларування, автоматизований аналіз ризиків та інтеграцію митної інформації з податковими й фінансовими реєстрами. Завдяки цьому значно скорочено час митного оформлення та знижено рівень корупційних ризиків.

Для України стратегічним завданням є створення єдиного цифрового митного простору, який відповідатиме стандартам ЄС і забезпечить прозорість усіх митних процедур. Розвиток систем управління ризиками, використання великих масивів даних та міжвідомчої інформаційної інтеграції дозволить підвищити ефективність митного контролю без надмірного адміністративного тиску на бізнес. У цьому контексті цифровізація виступає не лише технологічним, а й інституційним пріоритетом модернізації митно-тарифної політики [26].

Суттєвим елементом стратегічного розвитку митно-тарифної політики є також удосконалення системи митних пільг і преференцій. У країнах Європейського Союзу надання тарифних пільг має чітко визначене цільове спрямування та супроводжується постійною оцінкою їх економічної ефективності. У Німеччині митні пільги тісно пов'язані з промисловою політикою та інноваційними програмами, що дозволяє використовувати їх як інструмент стимулювання структурних змін в економіці. Для України стратегічним пріоритетом є перехід від ситуативного надання пільг до системної політики, заснованої на прозорих критеріях і регулярному аналізі фіскальних наслідків.

Узагальнюючи європейський досвід, доцільно представити розширену порівняльну характеристику ключових стратегічних підходів до митно-тарифної політики.

Таблиця 3.1

Стратегічні пріоритети митно-тарифної політики: досвід окремих країн ЄС та можливості адаптації в Україні

Країна	Основні напрями митно-тарифної політики	Інструменти реалізації	Потенціал адаптації в Україні
Польща	Захист внутрішнього ринку, підтримка національного виробника	Антидемпінгові та компенсаційні мита, галузеві пільги	Посилення торговельного захисту в умовах імпортного тиску
Німеччина	Стабільність тарифів, інноваційна спрямованість	Довгострокові тарифні орієнтири, контроль ефективності пільг	Формування прогнозованої тарифної політики
Литва	Цифровізація та прозорість митних процедур	Електронне декларування, автоматизований контроль	Створення єдиного цифрового митного середовища

Джерело: сформовано автором

Важливим стратегічним пріоритетом є підвищення інституційної спроможності митних органів України. Досвід країн ЄС свідчить, що ефективність митно-тарифної політики значною мірою залежить від рівня професійної підготовки персоналу, розвитку аналітичних компетенцій та дотримання високих етичних стандартів. Польща та Литва в процесі інтеграції до ЄС реалізували масштабні програми навчання митних службовців, що дозволило забезпечити якісну імплементацію європейських норм на практиці.

У стратегічній перспективі митно-тарифна політика України повинна бути інтегрована з іншими напрямами державної економічної політики та розглядатися як інструмент довгострокової структурної модернізації. Поєднання фіскальної, захисної та стимулюючої функцій митного регулювання відповідно до європейських стандартів створює передумови для підвищення економічної безпеки держави, зміцнення її позицій у міжнародній торгівлі та поступової інтеграції до єдиного митного простору Європейського Союзу.

3.2 Перспективні напрями застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит як механізму захисту критично важливих галузей національної економіки

Спеціальні захисні, антидемпінгові та компенсаційні мита виступають одним із ключових інструментів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності та забезпечення економічної безпеки України. Їх застосування спрямоване на захист внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції, стабілізацію цінової ситуації на критично важливі товари, а також на підтримку національних виробників у складних економічних умовах. В умовах глобалізації та інтеграції до єдиного європейського економічного простору державна політика у сфері митного регулювання має поєднувати фіскальні, захисні та стимулюючі функції, забезпечуючи баланс між доходами державного бюджету та підтримкою стратегічних галузей.

В останні роки Україна активізувала використання спеціальних захисних мит у відповідь на зростання імпортного тиску на внутрішній ринок, особливо в секторах металургії, хімічної промисловості, машинобудування та аграрного виробництва. Такі заходи дозволяють тимчасово обмежити імпорт товарів, які можуть створювати надмірну конкуренцію для вітчизняних виробників, а також запобігти демпінговим практикам, коли товари на міжнародному ринку реалізуються за цінами нижче собівартості або внутрішніх ринкових цін виробників країни-імпортера. Важливим аспектом є встановлення компенсаційних мит на товари, імпортовані з держав, які отримують непрямі державні субсидії, що надає їх продукції конкурентні переваги на українському ринку [13].

Принциповою складовою ефективності застосування таких мит є аналітична база, яка передбачає ретельне дослідження ситуації на внутрішньому та зовнішньому ринках. Для цього митні органи України розробляють методики оцінки ризиків та прогнозування наслідків впровадження захисних заходів для національної економіки. Досвід європейських країн, таких як Німеччина, Польща

та Литва, демонструє важливість системного підходу: антидемпінгові та компенсаційні мита застосовуються лише після проведення детального розслідування, підтвердження факту демпінгу та визначення шкоди для національного виробника. Такий підхід дозволяє уникнути зайвої торговельної напруженості та дотримуватися принципів Світової організації торгівлі [8].

Перспективні напрями розвитку митної політики України передбачають інтеграцію сучасних аналітичних і цифрових інструментів у процес прийняття рішень щодо захисних мит. Системи Big Data та штучного інтелекту дозволяють обробляти великі масиви інформації щодо імпорту, цінових коливань, обсягів виробництва та експорту критично важливих товарів. Це дає змогу в реальному часі оцінювати потенційні ризики для внутрішнього ринку та оперативно реагувати на прояви недобросовісної конкуренції. Застосування таких технологій підвищує ефективність митних органів, зменшує адміністративні витрати та знижує ризики корупції [1].

Окрему увагу слід приділити гармонізації українського законодавства з міжнародними стандартами та вимогами ЄС. В умовах євроінтеграції застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит повинно відповідати принципам пропорційності та обґрунтованості, передбаченим Митним кодексом ЄС та Угодою про асоціацію. Практичним прикладом є досвід Польщі, де застосування антидемпінгових мит супроводжується постійним моніторингом ринку та оцінкою економічних наслідків для галузей національної економіки. Німеччина використовує комплексний підхід, поєднуючи мита з інструментами субсидій та стимулювання інновацій, що дозволяє не лише захистити внутрішній ринок, а й підвищити конкурентоспроможність власних виробників на глобальному ринку.

Для українських реалій перспективним є також використання тимчасових захисних заходів у кризові періоди, зокрема в умовах коливань валютного курсу, зменшення внутрішнього виробництва або зростання імпортного тиску. Такі заходи повинні бути гнучкими, оперативними та максимально прозорими, щоб уникнути непередбачуваних наслідків для економіки та забезпечити дотримання

принципів добросовісної конкуренції. Крім того, важливо поєднувати митні інструменти із фіскальною політикою, стимулюючи розвиток стратегічних галузей через податкові пільги та державні програми підтримки.

Аналітична робота митних органів повинна базуватися на комплексному підході, що включає оцінку внутрішнього виробництва, потреб споживачів, стану ринків суміжних країн та тенденцій світової торгівлі. Для цього перспективним є створення централізованих інформаційних платформ, інтегрованих із системами податкових органів та науково-дослідних установ. Досвід Литви демонструє ефективність використання електронних платформ для аналізу імпорتنих потоків, оцінки ризиків демпінгу та планування захисних заходів, що значно підвищує оперативність і точність рішень.

З огляду на вітчизняний контекст, перспективними напрямками розвитку застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит є посилення прозорості процедур, впровадження обов'язкового попереднього аналізу ефекту для внутрішнього ринку, узгодження рішень із політикою ЄС, а також інтеграція цифрових та аналітичних інструментів для оперативного реагування на економічні виклики. Такий підхід дозволяє не лише захистити критично важливі галузі, а й сприяти структурним змінам в економіці, стимулювати інноваційний розвиток та зміцнювати економічну безпеку країни.

Особливу увагу слід приділити також механізму оцінки ефективності застосованих мит. Розробка методології, що включає кількісні та якісні показники, дозволяє визначити вплив спеціальних заходів на виробництво, зайнятість, цінову стабільність та інвестиційну привабливість галузей. Це, у свою чергу, забезпечує обґрунтованість прийняття рішень та підвищує довіру з боку бізнесу та міжнародних партнерів.

Важливим аспектом є також координація між різними державними органами, включаючи Міністерство економіки, Мінфін та Державну митну службу. Спільне планування заходів та обмін аналітичною інформацією забезпечують комплексний підхід до захисту національних інтересів та знижують ризики конфліктів у політиці зовнішньоекономічного регулювання.

Перспективним є також розвиток міжнародної співпраці, зокрема з країнами ЄС, щодо обміну досвідом застосування антидемпінгових та компенсаційних заходів, навчання персоналу та впровадження кращих практик у сфері митного регулювання.

Розширення спектру спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит передбачає не лише традиційне застосування у металургії та машинобудуванні, але й включення нових секторів, критично важливих для національної безпеки та стратегічного розвитку, таких як енергетика, оборонна промисловість та високотехнологічні галузі. Підвищення ефективності заходів потребує інтеграції макроекономічного аналізу, прогнозування цін на міжнародних ринках та оцінки ризиків для внутрішніх виробників. Впровадження таких комплексних методик дозволяє сформувати гнучку та адаптивну систему митно-тарифного регулювання, здатну реагувати на зміни ринкової кон'юнктури та забезпечувати стабільність критично важливих галузей [5].

Таким чином, перспективні напрями застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит в Україні включають комплексний підхід до оцінки ринкових ризиків, цифровізацію аналітичних процесів, інтеграцію з міжнародними стандартами та принципами ЄС, підвищення інституційної спроможності митних органів, прозорість процедур та координацію між державними органами. Реалізація цих заходів дозволить не лише захистити критично важливі галузі, а й зміцнити економічну безпеку, підвищити конкурентоспроможність українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також створити передумови для стійкого економічного розвитку країни, забезпечуючи баланс між фіскальною ефективністю та підтримкою національних стратегічних інтересів.

3.3 Удосконалення системи моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення митно-тарифного регулювання в умовах цифровізації

У сучасних умовах розвитку світової економіки та інтеграційних процесів підвищення ефективності митно-тарифного регулювання в Україні неможливе без створення та вдосконалення системи моніторингу і інформаційно-аналітичного забезпечення, що ґрунтується на цифрових технологіях. Цифровізація митних процедур та впровадження електронних платформ надає можливість оперативно відслідковувати імпорتنі та експортні потоки, аналізувати обсяги та структуру товарів, а також оцінювати ефективність застосованих тарифних заходів. В умовах воєнного стану та нестабільності міжнародних ринків роль таких систем стає особливо актуальною, оскільки вони дозволяють зменшити ризики втрат державного бюджету та забезпечити своєчасне реагування на економічні виклики.

Ключовим напрямом удосконалення є інтеграція аналітичних платформ з існуючими державними інформаційними системами, що забезпечує обмін даними між митними, податковими та економічними органами. Це дозволяє формувати комплексну аналітичну базу, яка включає інформацію про товарообіг, митну вартість, класифікацію товарів, застосування преференцій та тарифів. Прикладом такої інтеграції може служити досвід Литви та Польщі, де використання єдиних цифрових платформ для обробки митних даних дозволяє підвищити точність прогнозування доходів бюджету та своєчасність виявлення ризиків демпінгу і тінізації товарних потоків. У цих країнах також застосовуються модульні системи, що поєднують аналітику, управління ризиками та автоматизоване оформлення документів, що значно прискорює митні процедури.

Важливою складовою сучасної системи моніторингу є автоматизація процесів обробки даних та використання технологій Big Data для аналізу великих масивів інформації. Це дозволяє відстежувати тенденції імпорتنих потоків, зміни цін на критично важливі товари, оцінювати потенційні загрози для внутрішнього ринку та прогнозувати ефективність застосованих митних заходів. Системи штучного інтелекту та машинного навчання можуть використовуватися для

створення моделей прогнозування, що враховують сезонні коливання, економічні цикли та політичні ризики. Наприклад, у Німеччині застосовуються алгоритми машинного навчання для визначення аномальних митних декларацій та оцінки ризику виникнення демпінгу.

Одним із перспективних напрямів є впровадження ризик-орієнтованого контролю, який дозволяє концентрувати ресурси митних органів на найбільш ризикових операціях. Використання цифрових інструментів для ідентифікації високоризикових товарів та транзакцій дозволяє значно скоротити час митного оформлення для більшості імпортерів та експортерів, одночасно підвищуючи ефективність контролю. Досвід Німеччини демонструє, що застосування таких підходів дозволяє не лише захистити внутрішній ринок, а й сприяє зменшенню адміністративного навантаження на бізнес та підвищенню прозорості митних процедур.

Іншим важливим аспектом є розвиток систем електронного обміну інформацією між митними органами та підприємствами. Впровадження електронних декларацій, цифрових підписів та онлайн-сервісів для подання документів дозволяє скоротити час оформлення товарів, знизити ризики помилок та корупції, а також підвищити точність статистичних даних для прийняття стратегічних рішень. Досвід Польщі показує, що перехід до повністю електронного митного адміністрування забезпечує значне скорочення часу митного оформлення та підвищує ефективність застосування тарифних пільг і захисних заходів. Аналогічні системи у Литві забезпечують митні процедури в режимі реального часу, зменшують бюрократію та підвищують оперативність контролю за критично важливими товарами.

Важливим напрямом є також аналітичне оцінювання ефективності застосованих митних інструментів. Це передбачає розробку методик, що дозволяють оцінювати вплив спеціальних та антидемпінгових мит на розвиток національної економіки, обсяги виробництва, зайнятість, цінову стабільність та інвестиційну привабливість стратегічних галузей. Впровадження таких методик забезпечує обґрунтованість прийняття рішень та підвищує довіру бізнесу та

міжнародних партнерів. У рамках цієї роботи важливо акцентувати на розробці аналітичних інструментів, які дозволяють прогнозувати вплив різних сценаріїв зовнішньоекономічної діяльності та вчасно коригувати митну політику.

Перспективним є також використання аналітичних інструментів для прогнозування тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. Це дозволяє формувати стратегічні рекомендації щодо застосування тарифних пільг, захисних мит та компенсаційних заходів, а також забезпечує баланс між фіскальними інтересами держави та підтримкою національних виробників. Досвід Литви та Німеччини свідчить про високу ефективність таких підходів у забезпеченні економічної безпеки та стабільного розвитку національної економіки. В Україні також планується впровадження подібних систем прогнозування, які інтегрують митні, податкові та економічні дані для створення єдиної платформи аналітики.

Інтеграція цифрових та аналітичних інструментів у систему моніторингу митно-тарифного регулювання включає розвиток систем прогнозування ризиків тіншового обігу товарів та зловживань з боку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Використання автоматизованих систем для відстеження аномальних патернів в митних деклараціях та фінансових потоках дозволяє своєчасно виявляти спроби обходу митних правил і реагувати на них у відповідності до законодавства. Розвиток таких систем в Україні дозволить забезпечити більш точний контроль за критично важливими секторами економіки, а також запровадити механізми своєчасного коригування митної політики.

Крім того, цифровізація створює можливості для формування систем електронної звітності та автоматичного формування статистичних даних для державних органів та міжнародних партнерів. Це не лише підвищує прозорість процедур, а й дозволяє оперативно оцінювати ефект від застосованих митних заходів, здійснювати корекцію тарифних пільг та оптимізувати використання ресурсів держави.

Таким чином, удосконалення системи моніторингу та інформаційно-аналітичного забезпечення митно-тарифного регулювання в умовах цифровізації

передбачає комплексний підхід, який поєднує інтеграцію державних інформаційних систем, застосування Big Data та штучного інтелекту, впровадження ризик-орієнтованого контролю, електронний обмін інформацією, аналітичну оцінку ефективності заходів та прогнозування зовнішньоекономічних тенденцій. Реалізація цих напрямів забезпечує підвищення ефективності митних органів, зміцнення економічної безпеки України, прозорість процедур, підтримку стратегічних галузей національної економіки та формування передумов для інтеграції до єдиного цифрового митного простору ЄС.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження показало, що митно-тарифне регулювання є ключовим інструментом державної економічної політики, який забезпечує захист внутрішнього ринку, стимулювання національного виробництва, регулювання зовнішньоекономічних потоків та підтримку економічної безпеки України. Аналіз теоретичних основ митно-тарифного регулювання дозволив визначити його сутність, основні цілі та функції. Серед головних завдань митної політики виділено забезпечення фіскальної стабільності, захист стратегічних галузей та підтримку конкурентоспроможності українських підприємств на міжнародних ринках. Досліджено також різні категорії митних інструментів, зокрема спеціальні захисні, антидемпінгові, компенсаційні мита, тарифні пільги та квоти, що дозволяють впливати на структуру та обсяги зовнішньоекономічної діяльності та забезпечувати баланс між фіскальними та економічними інтересами держави.

Аналіз динаміки застосування митно-тарифних інструментів на прикладі Південно-Східної митниці за 2021–2024 роки показав, що в цей період відбулися значні зміни в структурі застосування тарифних заходів. Застосування пільгових режимів зростало, що сприяло підтримці імпортерів та критично важливих галузей, проте водночас знижувало фіскальний ефект митного регулювання. Спеціальні та антидемпінгові мита використовувалися більш системно, що дозволяло захищати внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції та підтримувати національного виробника. Встановлено, що зміни митних тарифів мали подвійний характер: вони одночасно виконували антикризові функції та створювали потенційні ризики для стабільності бюджету.

Дослідження впливу чинної митно-тарифної політики на економічну безпеку держави засвідчило, що ефективне застосування митних інструментів сприяє зменшенню імпортозалежності, зміцненню платіжного балансу та підвищенню надходжень до бюджету. Водночас нестабільність тарифних ставок та перманентні зміни в системі митного регулювання можуть призводити до негативних економічних наслідків, включно зі збільшенням тіньового сектору та

зменшенням прогнозованості доходів держави. Аналіз досвіду країн-партнерів, таких як Польща, Німеччина, Литва та США, показав, що ефективність митно-тарифної політики значною мірою залежить від розвитку інституційної спроможності митних органів, високого рівня професійної підготовки персоналу, використання цифрових платформ та систем аналітики для прогнозування ризиків та оцінки ефективності застосованих заходів. Успішні практики цих країн демонструють значну роль інтеграції митної політики з іншими напрямками державної економічної політики, а також використання ризик-орієнтованого контролю та електронного адміністрування митних процедур.

Стратегічний розвиток митно-тарифної політики України передбачає підвищення інституційної спроможності митних органів, впровадження комплексних цифрових і аналітичних систем, розвиток прозорих механізмів оцінки ефективності тарифних пільг та спеціальних мит, а також інтеграцію з європейськими стандартами та практиками. Важливим є поєднання фіскальної, захисної та стимулюючої функцій митного регулювання з урахуванням стратегічних цілей національної економіки. Інтеграція митної політики з іншими економічними інструментами дозволяє підвищити економічну безпеку держави, забезпечити стабільність внутрішнього ринку, стимулювати розвиток національного виробництва та зміцнити позиції України на міжнародних ринках.

Перспективні напрями розвитку митно-тарифного регулювання включають вдосконалення застосування спеціальних захисних, антидемпінгових та компенсаційних мит з метою підтримки критично важливих галузей, підвищення ефективності моніторингу та аналітики, використання цифрових технологій для прогнозування ризиків та контролю за тіньовими потоками, а також адаптацію тарифної політики до умов воєнного стану та глобальної нестабільності. Значна увага приділяється інтеграції інформаційних систем, автоматизації обробки даних та впровадженню сучасних методик аналізу великих масивів даних, що дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення та своєчасно реагувати на виклики.

Отже, результати дослідження дозволяють сформулювати такі основні висновки та рекомендації:

митно-тарифна політика є важливим інструментом економічної безпеки та фіскальної стабільності держави;

використання спеціальних та антидемпінгових мит, тарифних пільг і квот повинно здійснюватися на основі комплексного аналізу економічних ризиків та потенційного впливу на бюджет;

розвиток цифрових та аналітичних платформ підвищує прозорість і ефективність митних процедур, сприяє прогнозуванню ризиків та зменшенню тінізації зовнішньоекономічних операцій;

інституційна спроможність митних органів, професійна підготовка персоналу та інтеграція з міжнародними стандартами є критично важливими для досягнення стратегічних цілей митної політики.

Подальша гармонізація митно-тарифного регулювання з європейськими практиками, розвиток ризик-орієнтованого контролю та електронного адміністрування сприятиме зміцненню економічної безпеки України та підвищенню її конкурентоспроможності на міжнародних ринках.

Таким чином, реалізація стратегічних пріоритетів митно-тарифної політики в умовах євроінтеграційних процесів, цифровізації та глобалізації дозволить Україні забезпечити стабільність економіки, захист національного виробника та ефективне наповнення державного бюджету, що є ключовим фактором зміцнення економічної безпеки та сталого розвитку країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ачкасова С., Москаленко Н., Головей Ю. Аналіз митних платежів та зовнішньоторговельної структури України. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-33> (дата звернення: 15.12.2025).
2. Бережнюк І.Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : монографія. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2009. 552 с.
3. Бліщук К. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-30> (дата звернення: 15.12.2025).
4. Бондаренко Є., Угрин В., Кекіш І. Пріоритети забезпечення митної безпеки держави у період воєнного часу та післявоєнного відновлення України. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. DOI: 10.32782/2524-0072/2022-45-87.
5. Будкін В.С. Митний фактор розвитку національної інноваційної діяльності: *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль: ТНЕУ, 2017. С. 58-63.
6. Будякевич М. Історичний контекст розвитку митно-тарифного регулювання в Україні. URL:<http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/10275/1/d0%91%d1%83%d0%b4%d1%8f%d0%ba%d0%b5%d0%b2%d0%b8%d1%87.pdf>.
7. Войтенко І. С., Мазурець О. О. Реформування митної політики та безпеки в Україні в умовах євроінтеграції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. 2018. Вип. 1–2 (10–11). С. 68–73. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=muvnudp_2018_1-2_16 (дата звернення: 15.12.2025).

8. Войтов С. Г. Історико-економічний аналіз становлення митно-тарифного регулювання. *Стратегія розвитку України*. 2019. № 1. С. 190–200. URL: <https://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/14201>.
9. Вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на стан надходжень митних платежів у червні 2025 року // офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/vpliv-zovnishnikh-ta-vnutrishnikh-faktorivna-stan-nadkhodzen-mitnikh-platezhiv-u-chervni-2025-roku-2258>.
10. Глобальні трансформації та стратегії розвитку: монографія / Білоус О.Г., Лук'яненко Д.Г. та ін.] К.: Оріяни, 2000. 424 с.
11. Голинський Ю., Віхоть О. Стан митної безпеки України та особливості її забезпечення в умовах трансформації глобалізаційних процесів. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-32-7.
12. Голинський Ю.О., Павелчак А.В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності та його удосконалення: *Молодий вчений*. 2018. № 10(2). С. 749-752.
13. Гонтарева І., Гуцул Т., Ткачик Т., Мірошник О. Фіскальна ефективність адміністрування мит України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3 (26). С. 133–142. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i26.143843>.
14. Григоренко Ю. Інвестклімат в Україні очікувано погіршується у 2025 році // GMK Center. URL: <https://gmk.center/ua/posts/investklimat-v-ukraini-ochikuvano-pohirshuietsia-u-2025-rotsi>.
15. Гуцул І., Крисовата К., Титор В. Актуальні тенденції митно-тарифного регулювання зовнішньої торгівлі України. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 44. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-44-65>
16. У 2023 році Держмитслужба перерахувала до бюджету 459,8 млрд грн // офіційний сайт Державної митної служби України. 2024. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2023-rotsi-derzhmitsluzhbapererakhuvala-do-biudzhetu-4598-mlrd-grn-1438> (дата звернення: 15.12.2025).

17. Доходи зведеного бюджету. Ціна держави. URL: <https://cost.ua/byudzhet-ukrayiny/revenue/main/>.
18. Дубик В.Я., Грицак С.А. Дослідження ефективності виконання бюджетних завдань митними інституціями. *Молодий вчений*. 2019. № 11. С. 486-490.
19. Європейська бізнес асоціація. Дослідження. Інвестиційний індекс. URL: <https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-ta-analytyka>
20. Звіт про результати роботи Державної Митної Служби за 2022 рік. 2022. 160 с. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>.
21. Звіт про результати роботи Державної Митної Служби за 2023 рік. 2023. 161 с. URL: <https://customs.gov.ua/plani-ta-zviti-roboti>.
22. Зовнішньоекономічна діяльність: підприємство-регіон: монографія. [Ю. Г. Козак, Н. В. Притула, О. А. Єрмакова та ін.]; за ред. Ю.Г. Козака. К.: ЦУЛ, 2016. 240 с.
23. Історія митної діяльності: Україна в міжнародних митно-торговельних мережах: навч. посіб. / К. М. Колесников (кер. авт. кол.), Л. І. Адашис, Д. В. Архірейський та ін. ; за ред. Л. В. Деркача, В. В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2019. 282 с.
24. Ішук Ю. А., Зоріана І., Кушко М. Митний тариф як інструмент регулювання експортно-імпортних операцій України з ЄС. *Бізнес Інформ*. 2025. № 1 (564). С. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-1-40-46>.
25. Каліна І. І., Палій С. А., Шуляр Н. М. Управління зовнішньоекономічною діяльністю підприємств у системі митно-тарифного регулювання. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Економічні науки*. 2023. Т. 1, № 68. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/68-5>
26. Кваша С., Павленко О., Вакуленко В. Загальна методика та інструменти дослідження зовнішньоекономічної діяльності в умовах сьогодення. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 2 (11). С. 168–171. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.11-26>

27. Коломієць Г. Європейські стандарти митного контролю та їх вплив на митну безпеку України. *Development Service Industry Management*. 2023. № 4. С. 222–226. DOI: 10.31891/dsim-2023-4(33).
28. Коломієць Г. Митна безпека держави: сучасні виклики та стратегічні напрями вдосконалення. *Modeling the development of the economic systems*. 2024. № 1. С. 250–256. DOI: 10.31891/mdes/2024-11-37.
29. Конституція України від 28.06.1996 № 254 к/96–ВР URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
30. Кормич Б. А., Коваль Н. О. Митне право: навчально-методичний посібник. Одеса : Фенікс, 2021. 132 с.
31. Костяна О., Найденко О. Є., Тищенко В. Ф., Остапенко В. Митна політика України в контексті циклічності економічного розвитку. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020. Vol. 3 (34). Р. 351–357. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v3i34.215562>
32. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г., Терлецька В. О. *Митна справа*: підручник. Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2021. 240 с.
33. Лега О. В., Безкровний О. В., Ромаш Д. В., Шевченко А. О., Турченко А. Ю. Податковий комплаєнс: сутність, значення та стратегії впровадження. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 8. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14949251>.
34. Литвинова Є. В. Поняття та функції митно-тарифного механізму в умовах сталого розвитку. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2021. № 6 (86). С. 69–73. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2021-6-10>
35. Митна енциклопедія / за заг. ред. Д. В. Приймаченка, В. В. Ченцова. Дніпро : УМСФ, 2024. 620 с. (Серія : «Митна політика»).
36. Митний кодекс України // Кодекс від 13.03.2012 № 4495–VI станом на 31 жовтня 2024 р. / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
37. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2025).

38. Офіційний сайт Державного казначейства України. URL: <http://www.treasure.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2025).
39. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2025).
40. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua> (дата звернення: 15.12.2025).
41. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: www.minfin.gov.ua (дата звернення: 15.12.2025).
42. Пахолюк О., Дзюбинський А., Безп'ятко О. Вплив митного регулювання на розвиток зовнішньоекономічної діяльності. *Економіка та суспільство*. 2024. № 67. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-174>
43. Південно-східна митниця. *Опендатабот – відкриті дані про компанії, ФОП, суди та нерухомість України*. URL: <https://opendatabot.ua/c/43971371> (дата звернення: 15.12.2025).
44. Піхоцький В.Ф., Піхоцька М.Р. Економічна безпека держави в сучасних умовах функціонування // Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : збірник тез доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., 8 грудня. Київ, 2022. С. 192–193 URL: <https://confmanagement-proc.kpi.ua/article/view/271921>.
45. Правдивець О.М. Економічна безпека, як найвища функція держави. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2022. С. 40–43. DOI: 10.31732/2663-2209-2022-66-40-43.
46. Про Єдиний митний тариф: Закон України від 05.02.1992 № 2097-ХІІ (втратив чинність). URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2097-12>.
47. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ М-ва екон. розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
48. Результати виконання митними органами фіскальної функції у 2024 році. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/rezultati-vikonannia-mitnimi-organami-fiskalnoyifunktsiyi-u-2024-rotsi-1976>.

49. Сіренко І., Лега О. Мінімізація ризиків договірної політики при укладенні ЗЕД-контрактів. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2024. № 1 (10). С. 159–163. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.10-28>
50. Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрущенко В.Л.. Держава – податки – бізнес (Із світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): монографія. К.: Либідь, 1992. 328 с.
51. Тертична А., Найденко О. Роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. *Економіка та суспільство*. 2023. № 48. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-48-63.
52. У травні 2025 року до держбюджету спрямовано 55,6 млрд грн митних платежів // Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-travni-2025-roku-do-derzhbiudzhetuspriamovano-556-mlrd-grn-mitnikh-platezhiv-2209>.
53. Центр економічної стратегії. Трекер економіки України під час війни. URL: <https://ces.org.ua/trackereconomy-during-the-war>
54. Ченцов В. Еволюція управління митною системою України в 1990–2000-х рр. В: *Історія торгівлі, податків та мита*: матеріали V міжнар. наук. шк.-семінару, 27–28 жовт. 2011 р. Дніпропетровськ: Академія митної служби України, 2011. С. 8–10. URL: <http://history.org.ua/LiberUA/978-966-02-6174-7/3.pdf> (дата звернення: 15.12.2025).
55. Шупрудько Н. Інструменти регулювання зовнішньоторговельної діяльності на регіональному рівні та їх вплив на ефективність ЗЕД мікрорівня. *Економіка та суспільство*. 2022. № 36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-36-44>.
56. Artymyshyn P., Yaromiy I. Customs service during the Ukrainian Revolution (1917–1923) in Ukrainian historiography. *East European Historical Bulletin*. 2025. № 35. DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.35.332650>.
57. El-Sahli Z. Asymmetric Free Trade Agreements and Misalignment of Incentives: Lessons from the European Union–Turkey Customs Union. *Journal of Common Market Studies*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1111/jcms.13684>

58. Góes C., Bekkers E. The impact of geopolitical conflicts on trade, growth, and innovation. arXiv preprint, arXiv:2203.12173. 2022. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2203.12173>
59. Hedegaard M., Hrytsenko L., Derkach L. Foreign direct investment in Ukraine: A pathway to sustainability. *Financial and credit activity: Problems of theory and practice*. 2025. Vol. 1, № 60. P. 337–356. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.1.60.2025.4638>
60. International Monetary Fund. Financial Soundness Indicators. Bank capital to assets ratio (%) – Ukraine. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/FB.BNK.CAPA.ZS?locations=UA>
61. Kantsedal N., Chernenko K., Dugar T., Leha O., Yaloveha L., Priydak T. Impacto de la invasión rusa a Ucrania en las finanzas mundiales [Impact of Russia's invasion of Ukraine on world finance]. *Cuestiones Políticas*. 2023. Vol. 41, № 78. P. 662–677. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4178.45>
62. Kostiana O., Naydenko O. E., Tyschenko V. F., Ostapenko V. Customs policy of Ukraine in the context of cyclical economic development. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2020. Vol. 3, № 34. P. 351–357. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i34.215562>
63. Lytvynova I., Ignatyuk A., Knir M., Liubkina O. The impact of the war with Russia on the export/import of Ukraine and possible tools to restore the Ukrainian economy. *Amazonia Investiga*. 2022. Vol. 11, № 53. P. 16–25. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2022.53.05.2>
64. Makarova O. The Impact of State Customs Policy on the Development of Ukrainian Domestic Market. In: *Trends in Development of Innovative Scientific Research in the Context of Global Changes*. 2021. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-076-6-32> (дата звернення: 15.12.2025).
65. Min R. An empirical analysis of tariff's impact on American business formation. arXiv preprint, arXiv:2506.00999. 2025. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2506.00999>

66. Potrafke N., Ruthardt F., Wüthrich K. Protectionism and economic growth: Causal evidence from the first era of globalization. arXiv preprint, arXiv:2010.02378. 2020. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2010.02378>
67. Sowrov S. M. T. H. Trade openness, tariffs and economic growth: An empirical study from countries of G-20. arXiv preprint, arXiv:2405.08052. 2024. DOI: <https://doi.org/10.48550/arXiv.2405.08052>
68. Tyschenko V., Naydenko O. E., Karpova V. V., Omelchenko O. I. The customs policy of the state through the prism of incentives and restrictions. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2018. Vol. 3, № 26. P. 256–267. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i26.144262>.
69. World Trade Organization. URL: <https://www.wto.org/> (дата звернення: 15.12.2025).

ДОДАТКИ

Реєстраційні дані Південно-східної митниці

Реєстраційні дані

Час витягу з ЄДР

15 грудня 2025 р. о 12:50

Повна назва

ПІВДЕННО-СХІДНА МИТНИЦЯ

Компанія, до якої належить філіал

[ДЕРЖАВНА МИТНА СЛУЖБА УКРАЇНИ](#)

Адреса

49038, Україна, Дніпропетровська обл., [місто Дніпро](#), вулиця Ольги Княгині, будинок 22

Директор

[Водолага Дмитро Андрійович](#)

Код ЄДРПОУ

43971371

Основний вид діяльності

[84.11 Державне управління загального характеру](#)

Керівники

Водолага Дмитро Андрійович

керівник

Покупки в тендерах Південно-східної митниці

Покупки на тендерах

Топ	Продавець	Сума
1	КП теплових мереж «Криворіжтепломережа»	5 437 111 ₴
2	ТОВ «Газопостачальна компанія «Нафтогаз Трейдинг»	1 218 831 ₴
3	ТОВ «ДНІПРОВСЬКІ ЕНЕРГЕТИЧНІ ПОСЛУГИ»	834 581 ₴
4	ТОВ «ТОП ФАЕР»	724 720 ₴
5	ФОП «Рябець Тетяна Петрівна»	295 603 ₴
6	ДП зовнішньоекономічної діяльності «Укрінтеренерго»	260 668 ₴
7	АТ «ДТЕК ДНІПРОВСЬКІ ЕЛЕКТРОМЕРЕЖІ»	260 037 ₴
8	ПрАТ «ПЕЕМ „ЦЕК“»	231 663 ₴
9	ФОП «СИНЕЛЬНИКОВ ВЛАДИСЛАВ ОЛЕКСАНДРОВИЧ»	180 341 ₴
10	ДП Дніпропетровський регіональний державний науково-технічний центр стандартизації, метрології та сертифікації	174 396 ₴

Замовник ПІВДЕННО-СХІДНА МИТНИЦЯ

Участь в тендерах

Участь у тендерах

[332 тендери](#)

	2025	2024	2023	2022	2021
Продажі	—	98 264 ₴	—	—	—
Покупки	3 489 807 ₴	4 016 882 ₴	3 319 610 ₴	1 912 014 ₴	814 137 ₴
Обсяг продажів					

Публічні фінанси Південно-східної митниці

Публічні фінанси

	2025	Відсоток від використаного бюджету
Заробітна плата та компенсації	134 009 569 ₴	73.5%
Єдиний соціальний внесок	32 663 336 ₴	17.9%
Військовий збір	7 510 082 ₴	4.1%
Комунальні платежі	2 181 278 ₴	1.2%
Соціальні страхові виплати	1 552 087 ₴	0.9%
Судове стягнення	1 523 271 ₴	0.8%
Судовий збір	1 063 384 ₴	0.6%
Предмети, матеріали, обладнання та інвентар	613 382 ₴	0.3%
Оплата послуг (крім комунальних)	273 628 ₴	0.2%
Інше	246 470 ₴	0.1%

Публічні фінанси